

Protestantse
Kerk

Vermogen werkzaam...

... om jullie een hoopvolle toekomst te geven.

Een verkenning naar de mogelijkheden om in onderlinge verbondenheid en samenwerking het lokaal kerk zijn van de Protestantse Kerk in Nederland te stimuleren en vermogen daarvoor werkzaam te maken.

Eindrapport fase 1, verkenning/ inventarisatie
19 februari 2025

Uitvoering onderzoek en auteur rapport:

Gerard Frank Sollman RA

Stuurgroep:

Drs. Karin van den Broeke,

vanuit de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland;

Drs. Joost Schelling,

vanuit de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer;

Drs. Jan Klop,

vanuit de Federatie van Diaconieën.

Inhoud

1. Samenvatting
2. Observaties en aanbevelingen
3. Achtergrond, opdracht en ontwikkelingen
4. Het vermogen van de Protestantse Gemeenten en Diaconieën ... visie en verder ...
5. Uitgevoerde werkzaamheden en samenvatting van de bevindingen
6. Beschrijving van de mogelijke opties
7. Aanzet en aandachtspunten voor het vervolg

Bijlagen

- I. Kernpunten uit de opdracht
- II. Gesprekspartners uit organisaties en kerkelijke gemeenten
- III. Toelichting bij de kernpunten uit de gesprekken
- IV. Schatting van de kosten van een platform en de organisatie
- V. Visiedocument GCBG en vergelijking vrij beschikbaar vermogen
- VI. Overzicht bestaande fondsen binnen de Protestantse Kerk in Nederland

1 Samenvatting

De kerkelijke gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland vervullen een betekenisvolle rol in de samenleving. In de wekelijkse kerkdiensten dragen zij de boodschap van het Evangelie van Jezus Christus uit en daarnaast geven zij op een breed scala van activiteiten inhoud aan ‘de dienst aan de samenleving’.

En toch. Toch zijn er gemeenten die meer willen bijdragen maar niet zien hoe. Toch zijn er gemeenten met allerlei ideeën en initiatieven die behoefte hebben aan menskracht, denkkraft, middelen, geld maar er niet bij kunnen komen. Toch is er in het geheel van de kerk ruim voldoende vermogen beschikbaar waarmee veel meer mogelijk gemaakt kan worden. De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB Kerkrentmeesters), de Federatie van Diaconieën en de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland hebben samen de verantwoordelijkheid op zich genomen verschillende opties in kaart te brengen waarmee gemeenten vermogen werkzaam kunnen maken voor de kerk en de samenleving. De basis voor de werkzaamheden ligt in het rapport ‘Werkzaam Vermogen’ dat is vastgesteld in juni 2020 in de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland. De synode onderschreef de indringende oproep die in dat rapport werd gedaan.

In de periode april – december 2024 hebben wij via gesprekken met mensen uit de breedte van de Protestantse Kerk in Nederland in kaart gebracht wat zij belangrijk vinden, waar zij behoefte aan hebben en welke mogelijkheden zij zien om vrij beschikbaar vermogen in de Protestantse Kerk in Nederland werkzaam, dienstbaar te laten zijn. Het gaat bij ‘vrij beschikbaar vermogen’ niet alleen om financieel vermogen. Het zijn ook mogelijkheden die een gemeente heeft in menskracht, bestuurskracht, fysieke ruimten etc. die zij anderen ter beschikking kunnen stellen – in de eigen woonplaats en daarbuiten.

Om vraag en aanbod bij elkaar te brengen vinden onze gesprekspartners de optie ‘een platform’ nog steeds de meest logische keuze. Een ‘platform’ is een website. Maar die functioneert alleen met de inbreng van creatieve en ondernemende professionele mensen die contacten leggen in gemeenten en verbindingen tussen gemeenten kunnen bevorderen. Zo kunnen zij, zo nodig met behulp van een platform, onderlinge verbondenheid en samenwerking stimuleren. Via een dergelijk platform kunnen inspirerende voorbeelden en projecten gedeeld worden.

Wij zien voor de Stichting Kerkelijk Geldbeheer (SKG) een leidende rol weggelegd in de toekomstige ontwikkeling van een platform en (mede) coördinatie van activiteiten. De SKG maakt onderdeel uit van de Protestantse Kerk in Nederland, is via financiering en betalingsverkeer betrokken bij een groot aantal gemeenten. De SKG heeft relaties met de Commissie en Bureau Steunverlening, heeft expertise op het gebied van (kerkelijke) financiering. Binnen SKG vraagt dit model verdere doordinking, afweging en besluitvorming. Er is op dit moment geen groen licht vanuit SKG.

Echter.

Belangrijk is, dat (wij als) leden van de Protestantse Kerk in Nederland elkaar op geestelijk niveau herkennen en vinden. Als dat gebeurt, gaat het vinden van oplossingen voor allerlei praktische en financiële zaken gemakkelijker. Het zoeken naar en leggen van relaties tussen mensen in verschillende kerkelijke gemeenten is een cruciaal element.

Leden van de kerk vertrouwd(en) geld toe aan de kerk en de diaconie voor het doel van kerk zijn, voor de Evangelieverkondiging en 'te helpen waar geen helper is'. Te vaak kregen wij signalen dat het beheren en bewaren van het vermogen 'voor de toekomst' als doel wordt gezien. Het anders denken over aanwenden van vrij beschikbaar vermogen, investeren met beleid en verstand, vraagt aandacht voor educatie waarin verschillende perspectieven aan bod komen.

En hoe verder?

Verlies geen energie, tijd en geld aan het eerst ontwikkelen van een platform. Begin klein en maak zoveel als mogelijk gebruik van wat er al is. Bouw de contacten in en tussen gemeenten uit en betrek daarbij de Commissie (en het bureau) Steunverlening. Hier hebben gemeenteleden, kerkenraden, classisteams en classes een eigen verantwoordelijkheid en rol te nemen. Wij verwachten dat na verloop van tijd de vraag naar een 'centraal punt', een 'platform', naar boven zal komen. De bevindingen uit de ontwikkelperiode geven in meer detail inzicht in de eisen van een platform.

De taak om contacten te leggen in en tussen gemeenten kan worden toegewezen aan enkele mensen uit de betrokken organisaties, SKG, dienstenorganisatie, VKB, Federatie. Hier kan de SKG een leidende rol op zich nemen.

Kortom, dit vraagt actie op verschillende sporen, vraagt aandacht en tijd. Bij de uitvoering van onze verkenning is van verschillende kanten het belang van verdere actie benadrukt.

Naar analogie van de gelijkenis wordt het tijd het talent niet in de grond te stoppen of bij de bank te brengen. Wachten om talenten in te zetten kan niet.

2 Observaties en aanbevelingen

Vanuit het doel van onze opdracht dat gemeenten onderlinge verbondenheid, steun en samenwerking opzoeken en vermogen daarvoor werkzaam maken onderzochten wij welke opties er zijn vermogen in te zetten¹.

De aanbevelingen die de commissie Werkzaam Vermogen in haar rapport van 18 februari 2020² heeft gedaan ten aanzien van het ontwikkelen van beleid door gemeenten, vormen de basis van onze werkzaamheden.

Wat zijn wegen om elkaar te ondersteunen en daarbij het vermogen werkzaam te maken?

Observatie

Een aantal gesprekspartners wijst erop dat er verlegenheid lijkt te zijn c.q. het ontbreekt mensen aan taal, en mogelijk aan moed, om te verwoorden wat het betekent om gemeente van Christus te zijn.

Aanbeveling

Zou investeren door gemeenten en classes, in tijd en middelen, om de gemeenteleden te oefenen in deze 'taal' en moed niet een basis kunnen vormen voor verdere ontwikkeling?

Gemeenten kunnen elkaar zo steunen door elkaar op te zoeken en te spreken over hun diepere motivatie om gemeente van Christus te zijn en wat dat concreet kan betekenen voor de plaatsen waar zij geroepen zijn. Uiteindelijk komt dan de vraag aan de orde hoe het vermogen dienstbaar gemaakt kan worden, voor de gemeente(n) en de samenleving. De 'opties' die wij in dit rapport noemen zijn zaken van de 'buitenkant', de vorm, de omgevingsfactoren. De ervaring leert dat, als mensen elkaar vinden in de diepe motivatie waarom zij iets doen, het vinden van mogelijkheden soepeler verloopt.

Observatie

'Een centraal punt waar de vraag naar en het aanbod van middelen zichtbaar is' wordt vaak genoemd als een belangrijke factor is in het werkzaam laten worden van vrij beschikbaar vermogen. Via zo'n centraal punt kunnen gemeenten inspiratie opdoen, kennis delen en kan vraag naar en aanbod van middelen (bv. menskracht, kennis, geld) transparant worden. Het is daardoor niet meer afhankelijk van 'toevallige' contacten die mensen hebben met mensen in organisaties zoals de dienstenorganisatie.

Aanbeveling

1. Dat centrale punt vertalen wij als een 'platform', bestaande uit mensen en een website / IT-toepassing.
Wij denken dat Optie 2, waar het 'platform zelfstandig functioneert' met een leidende rol voor de SKG verbreding en versterking kan geven.
2. De ervaring leert, dat het ontwikkelen van een IT-platform vrijwel altijd meer tijd en geld kost dan in eerste instantie ingeschat. Wij zien het bouwen van een IT-toepassing als iets voor de wat langere termijn. Hoe lang die termijn zal zijn, moet blijken uit de resultaten van acties die enkele aan te wijzen medewerkers kunnen uitvoeren.

¹ Zie Bijlage I bij dit rapport.

² Werkzaam Vermogen – Zet je talenten in. d.d. 18 februari 2020 (www.protestantsekerk.nl, synode juni 2020 - LWK 20-03)

3. Vanuit de veel gehoorde opmerking om 'klein te beginnen' bevelen wij aan de volgende stappen te zetten – vanuit het bouwen aan RELATIES en VERTROUWEN.
- Begin met het aanwijzen van enkele mensen, vanuit DO/ /Kerk in Actie/ VKB/Federatie/SKG/MvW, die als opdracht krijgen het verder bekend maken van de mogelijkheden voor het investeren van vermogen, die de wensen inventariseren, gemeenten aan elkaar verbinden, samenwerking stimuleren etc. Dit zullen part-time functies kunnen zijn, bij voorkeur als een taak binnen een bestaande aanstelling.
 - Zij betrekken hierbij de stem van de praktijk:
 - o de classisteams en de nieuwe classis adviseurs / ondersteuners
 - o Team Pionieren
 - o de Kerk in Actie-consulenten
 - o SKIN³ en andere organisaties in de kerk.
 - Intensiveer de contacten en afstemmingen tussen Bureau Steunverlening, de SKG en MvW.
 - Inventariseer de wensen, mogelijkheden van aanwending en behoeften voor projecten/activiteiten.
 - Registreer in detail wat aan vragen naar en aanbiedingen van middelen binnenkomt.
 - Investeer in communicatie over de verschillende projecten, activiteiten en mogelijkheden die door gemeenten al worden gedaan en waar behoefte aan is.
 - Bepaal op basis van de wensen, behoeften en mogelijkheden van gemeenten hoe een te ontwikkelen IT-toepassing (platform) eruit moet zien. Of gebruik een bestaand hulpmiddel zoals de 'VKB-app' om te testen hoe een en ander vorm kan krijgen.
 - Verzamel voorbeelden voor het delen van ervaringen en latere publicatie van inspirerende voorbeelden, en mogelijke projecten, op de website/het platform.
 - Ontwikkel educatie met aandacht voor de inhoud, attitude en vaardigheden.

Observatie

Diverse gesprekspartners noemen de optie van het opzetten van (regionale) fondsen. Als een fonds hogere rendementen dan een zeker normrendement behaalt, kan men het meerdere ten gunste van kerkelijke, maatschappelijke of sociale projecten of activiteiten laten komen.

Aanbeveling

Deze ideeën kunnen voordelen in beleggingsresultaten hebben (hoger rendement en lagere kosten). Daar staat tegenover dat er veel aandacht aan onder meer administratie, verantwoording en governance zal moeten gaan.

³ SKIN: Samen Kerk In Nederland, skinkerken.nl

Wij denken dat deze aspecten zwaarder wegen dan de voordelen en adviseren deze optie niet in te zetten.

Observatie

In een aantal gesprekken werden zowel de afnemende menskracht als de toenemende administratieve verplichtingen genoemd.

Aanbeveling

Om gezamenlijk een weg te vinden kunnen de classes en de classisteams met gemeenten spreken over vormen van regionaal overleg en regionale samenwerking.

Naast het oefenen in het geloofsgesprek kunnen de vraagstukken over praktische zaken met elkaar worden gedeeld. Gedacht kan worden aan het efficiënt samenbrengen van administratieve taken (gezamenlijk kerkelijk bureau) of gezamenlijk beroepingswerk vormgeven. In dergelijk overleg kunnen kerkenraadsleden kennis en ervaringen uitwisselen, onder meer over vraagstukken die vermogen betreffen. De classes en classisteams betrekken hier ook de kennis en kunde van de CCBB leden bij. Er kan, waar mogelijk, een relatie worden gelegd met de ontwikkelingen op het gebied van omgaan met grond en het verdere onderzoek dat daarnaar gaat worden uitgevoerd.

3 Achtergrond, opdracht en ontwikkelingen

3.1 Achtergrond

De Commissie Werkzaam Vermogen heeft in 2020 rapport uitgebracht aan de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland. Bespreking in de generale synode vond plaats in juni 2020. Het besluit luidde als volgt:

1. *De indringende oproep, vervat in het rapport, aan gemeenten en diaconieën om hun vermogen werkzaam te maken ten dienste van de roeping van de kerk, te weten de woordverkondiging en dienst aan de samenleving, te onderschrijven.*
2. *Het moderamen op te dragen het bestuur van de dienstenorganisatie te verzoeken deze oproep in het kader van het beleidsplan van de dienstenorganisatie uit te werken en hierover te rapporteren in hoofdlijnen aan de generale synode en voor wat betreft de uitwerking aan de kleine synode.*

De visienota van de dienstenorganisatie 'Van U is de toekomst' geeft aandacht aan het onderwerp Vermogen Werkzaam maken. Eind 2023 is een projectplan door de organisaties van de huidige stuurgroep opgesteld, waarmee de uitwerking van de opdracht van de synode is gestart.

Dit projectplan, 'Zet het vermogen aan het werk' d.d. 2 februari 2024, bevat een volledige beschrijving van het project (de kernpunten zijn opgenomen in Bijlage I)

Het projectplan verwoordt de projectdoelstelling als volgt:

'... gemeenten en diaconieën te stimuleren om onderlinge verbondenheid, steun en samenwerking op te zoeken en daarvoor het vermogen werkzaam te maken. Samen kunnen zij de beweging van landelijk naar lokaal kerk-zijn betekenis geven en toekomstgericht lokaal kerk-zijn vorm geven. Dit project wil deze doelstelling bereiken door het eenvoudiger te maken om vraag en aanbod bij elkaar te brengen voor de roeping van de kerk.'

(Bron: projectplan 'zet vermogen aan het werk')

Met onze werkzaamheden brengen wij de 'opties' in kaart die faciliteren dat vermogen in de kerk 'werkzaam' wordt ten behoeve van gemeenten.

3.2 Ontwikkelingen in 2024

De formulering van het projectvoorstel en het overleg met de subsidient vonden plaats in de tweede helft van 2023. Dit mondde uit in een definitief projectvoorstel en opdrachtformulering voor de projectleider begin februari 2024.

In maart 2024 heeft de Kleine Synode voorstellen behandeld voor het aanpassen van de heffingssystematiek voor het kerkrentmeesterlijk en diaconaal quotum (voor de financiering van het bovenplaatselijke ambtelijke en dienstverlenende werk) en de heffing voor de solidariteitskas (steunverlening aan gemeenten en diaconieën). In de op 15 maart 2024 vastgestelde regeling is vastgelegd (artikel 2.5) dat, als een gemeente of diaconie aantoonbaar solidair is met andere gemeenten/diaconieën, een vermindering (teruggave) van de heffing plaatsvindt. In het 'voorstel aanvullende regeling 'Teruggave solidariteitsbijdrage vanwege directe solidariteit' zijn de voorwaarden en de uitwerking voor de teruggave vastgelegd. Dit voorstel is aangenomen in de vergadering van de kleine synode van juni 2024.

Een groot aantal colleges van kerkrentmeesters en diaconieën hebben bezwaren naar voren gebracht tegen deze regeling. Dat maakte dat wij geen brede inventarisatie naar draagvlak hebben willen uitvoeren.

In de vergadering van 13 december 2024 heeft de Kleine Synode de quotumregeling met een aantal wijzigingen vastgesteld. De invoering van de nieuwe regeling voor de heffing van de solidariteitskas is met twee jaar uitgesteld. In die periode moet een kerkbreed gesprek over vermogen en solidariteit plaatsvinden.

4 Het vermogen in de Protestantse Gemeenten en Diaconieën ... visie en verder

In deze fase van onze opdracht gaan we na op welke manieren het vrij beschikbaar vermogen werkzaam gemaakt, geïnvesteerd, kan worden. Het is dan goed eerst stil te staan bij de visie op het vermogen.

Wij geven hierna in chronologische volgorde de uitingen van de Protestantse Kerk weer waarin over vermogen in de Protestantse Kerk is geschreven. Wij maken ook enkele aanvullende opmerkingen.

4.1 Wat er al geschreven is

Rapport Werkzaam Vermogen

De opstellers van het rapport Werkzaam Vermogen zetten in hoofdstuk 2 het denken over de roeping van de kerk uiteen: Woordverkondiging en dienst aan de samenleving, met beleid, lokaal door gemeente en diaconie. Hoewel het accent ligt op het 'financiële vermogen', merken de opstellers in paragraaf 2.4.6 op, dat zij 'middelen' breed zien. Niet alleen geld, maar ook menskracht, kennis, capaciteit, ervaring etc.

Visienota Protestantse Kerk

Als startpunt voor het denken over vermogen is uit de visienota 'Van U is de toekomst' van de Protestantse Kerk ⁴ deze focus relevant:

'Naar onze overtuiging komt het in onze tijd en context aan op 'lege handen', ontvankelijkheid, waakzaamheid en concentratie op God. We oefenen onszelf in een spiritualiteit van alertheid. De kerk is niet een bedrijf dat we moeten redden, de kerk leeft van verbondenheid met Jezus Christus; we volgen Hem. Daarom zeggen we niet: Jezus is daar waar de kerk is, maar: waar Jezus is, daar is de kerk. We strekken ons uit om daar te zijn waar Jezus is. Immers, door zijn Geest is Hij ook nu aanwezig in deze wereld, wij volgen aandachtig dat spoor. Tegelijk leven we in de verwachting van de grote toekomst van God, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, zijn Rijk van vrede en gerechtigheid. Wij leven zijn toekomst. Vrijmoedig spannen wij ons hoopvol in voor kerk en wereld, met de bede 'Uw wil geschiede, zoals in de hemel, zo ook op de aarde'. (Visienota pagina 12).

Visiedocument Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (GCBB)

Het GCBB heeft in 2021 een visie document gepubliceerd ⁵ over financieel beheer door gemeenten en diaconieën in de Protestantse Kerk. Dit document geeft weer wat de Protestantse Kerk onder goed financieel beheer verstaat, tegen de achtergrond van intern toezicht, omdat de kerk een ANBI is met de daarbij behorende transparante verantwoording. Vanuit zijn rol geeft het GCBB inhoudelijke elementen van goed financieel beleid. Naast aandachtspunten voor de omvang van het vermogen beschrijft het GCBB de functies van het vermogen in de kerk. Dit zijn:

⁴ <https://protestantsekerk.nl/onderwerp/visienota-van-u-is-de-toekomst/>, augustus 2020, geraadpleegd op 8 november 2024.

⁵ www.protestantsekerk.nl; zoekterm: 'visiedocument'; publicatiedatum 08/04/2021, laatst geraadpleegd 08/11/2024.

- a. Buffer – voor het opvangen van tegenvallers;
- b. Financieren van kerkelijke activa;
- c. Genereren van opbrengst om het werk van de kerk mogelijk te maken;
- d. Voldoen aan specifieke bestemmingseisen (bestemmingsfondsen waar de gevers specifieke doelen aan verbonden hebben).

‘Vrij besteedbaar vermogen’ resteert als het ‘totaal beschikbaar vermogen’ wordt verminderd met (1) vermogen dat nodig is voor de financiering van kerkelijke activa; (2) continuïteitsreserve; (3) bestemmingsfondsen.

Het GCBB maakt hierbij twee belangrijke kanttekeningen: (a) waarvoor vermogen wordt ingezet is een beleidskeuze; (b) er moet sprake zijn van een ‘reële bestedingsverwachting’.

4.2 Aanvullende opmerkingen

4.2.1 Vermogen is breder dan alleen financieel vermogen

Vanuit de overtuiging die in de visienota ‘Van U is de toekomst’ is verwoord, leeft de kerk niet in angst maar in vertrouwen. De kerk(leden) is (zijn) rentmeester, beheerder, en is bereid om vermogen dat is toevertrouwd beschikbaar te maken voor, te investeren in, activiteiten die eraan bijdragen dat mensen gezien worden als mens en te helpen waar kwetsbare mensen hulp nodig hebben.

Wij zien vermogen als **mogelijkheden**, dus een breed scala van zaken – eigenlijk alles wat een gemeente aan mogelijkheden heeft. Zonder volledig te kunnen zijn is dat onder meer:

- a. **Menskracht:** diverse kwaliteiten, deskundigheid, denkkraft en uitvoeringskracht van gemeenteleden die zij bereid zijn in te zetten voor de eigen kerkelijke of burgerlijke gemeente en voor anderen.
- b. **Ruimten:** gebouwen in te zetten als ontmoetingsplaatsen, ‘leef-plaatsen’, etc.
- c. **Rendement van vermogen** denk aan financieel of impact rendement.

Wij merken op, dat uiteindelijk bij de hierboven genoemde punten a en b, vermogen aan de orde zal komen. Ergens moeten de middelen voor de inzet van menskracht en ruimten vandaan komen.

4.2.2 Denkrichtingen

1. In Mattheus 25 is een gelijkenis beschreven die Jezus vertelde. Het gaat over geld (‘talent’) dat iemand aan zijn dienaren in gebruik gaf. Twee van de drie dienaren dreven handel met hun ‘talent’ en verdienden ermee; een derde stopte het in de grond – en hij verliest alles wat hij in gebruik kreeg.
In de kern gaat het erom dat wij uitgenodigd worden de ons toevertrouwde middelen te investeren in het koninkrijk van God. Niet investeren leidt uiteindelijk tot verlies van wat je hebt of denkt te hebben.
2. Cruciaal is, dat gemeenten concrete aanleidingen zien waar zij kunnen bijdragen in oplossingen. Bij die concrete oplossingen zou het vermogen faciliterend of

stimulerend kunnen zijn wanneer de grondhouding erover een verandering kan ondergaan. Weg van de (angstige) veiligheid om het intact te houden en bewegen naar het formuleren van een "missie" (missionair/diaconaal kader) voor het vermogen.

3. Eigendommen aanhouden om ze door te geven aan volgende generaties is betekenisvol – als er gereede verwachting is dat die generaties er zijn/komen. En die volgende generaties zouden ook christenen met een migratieachtergrond kunnen zijn.
4. Kerkleden geven bijdragen aan de kerk en er is vermogen door voorouders nagelaten aan de kerk om te besteden aan het kerk zijn. Zolang er mensen waren/zijn die door jaarlijkse bijdragen de activiteiten van de kerk kunnen dragen, is de aanwending van vermogen niet of minder nodig geweest. De huidige tijd vraagt om investeren in de directe omgeving, of breder, voor de roeping van de kerk.
5. In het GCBB-visiedocument ligt de basis voor de beleidsmatige en cijfermatige kant van vermogen. Gemeenten en diaconieën passen dit toe voor hun eigen situaties. Een meerjarenraming geeft inzicht of er een tekort of surplus wordt verwacht.
6. Kunnen we anders, niet boekhoudkundig, kijken naar vermogen en een surplus? Als we vermogen zien als een boom en rendementen als vruchten, zou je:
 - a. een deel van de 'vruchten' van de boom – boven wat de gemeente zelf nodig heeft – kunnen investeren voor woordverkondiging en samenleving ...
 - b. alle vruchten van de boom kunnen investeren ...
 - c. een deel van de boom kunnen snoeien en daarmee investeren ...
 - d. de boom kunnen verplaatsen die dan op een andere groeiplek vruchten draagt.
7. Vermogen als 'mogelijkheden die besloten liggen in ...'
 - a. Grond: natuurontwikkeling, 'zonnepanelen parken' waarvan de energie gaat naar minder kapitaalkrachtige mensen, andere vormen van landbouw die ten goede komt aan, of met inbreng van, een bepaalde groep mensen, etc.
 - b. Gebouwen: huisvesting realiseren voor minder kapitaalkrachtige mensen (geen winstoogmerk), etc.
8. In de noordelijke provincies is behoefte aan bestuurskracht, aan mensen die hun kennis, ervaring en deskundigheid willen inzetten om een weg te zoeken in de vraagstukken waar gemeenten zich voor geplaatst zien. Die bestuurskracht is wellicht beschikbaar in andere delen van het land. Gemeenten zouden hun (kerkenraads)leden kunnen stimuleren elders te ondersteunen. Opgemerkt wordt dat hiervoor geldt dat vraag en aanbod inzichtelijk gemaakt en bij elkaar gebracht worden.

5 Uitgevoerde werkzaamheden en samenvatting van de bevindingen

Onze werkzaamheden in de periode van medio februari – eind oktober 2024 bestonden met name uit:

- Gesprekken met personen, werkzaam in verschillende organisaties in en gerelateerd aan de Protestantse Kerk.
- Gesprekken met een classisteam.
- Gesprekken met kerkenraadsleden van enkele Protestantse Gemeenten.
- Actualisering van het cijfermatige beeld van het getotaliseerde vermogen van de gemeenten en de diaconieën in de Protestantse Kerk in Nederland.
- Tussentijdse rapportage aan de Commissie Steunverlening.

Hierna lichten wij toe hoe wij tot de keuze voor de gesprekspartners en de aanpak zijn gekomen. Daarna beschrijven wij de kernpunten die wij uit de gesprekken afleidden.

Individuele personen – werkzaam in verschillende organisaties in en gerelateerd aan de Protestantse Kerk in Nederland

Wij hebben gekozen voor het voeren van gesprekken met een brede groep van mensen van wie wij verwachtten dat zij vanuit hun functie, rol of betrokkenheid in en buiten de Protestantse Kerk in Nederland een visie hebben op samenwerking door gemeenten en het omgaan met het vermogen van de kerk. De keuze is gemaakt op basis van het netwerk van de leden van de stuurgroep en de projectleider.

De gesprekspartners spraken op persoonlijke titel, niet namens hun organisaties.

Een classisteam en kerkenraadsleden van protestantse gemeenten

Wij vonden het van belang dat wij in onze verkenning de visie van gemeenten/kerkenraadsleden zouden kunnen horen. Daarom hebben wij geprobeerd gemeenten te vinden waarvan de kerkenraadsleden bereid waren tot een gesprek. Die gemeenten zijn benaderd via de classispredikanten, via gepubliceerde interviews in nieuwskanalen van de Protestantse Kerk in Nederland en via suggesties die individuele medewerkers uit de dienstenorganisatie ons deden.

Wij merken op dat er geen sprake is van een aselechte steekproef of anderszins statistisch verantwoorde onderzoeksopzet in de keuze van individuele personen of kerkenraden.

In bijlage II is het overzicht opgenomen van de personen en kerkenraadsleden (gemeenten) met wie wij gesprekken hebben gevoerd.

Tussentijdse rapportage aan de Commissie Steunverlening

De Commissie Steunverlening in de Protestantse Kerk in Nederland neemt binnen haar mandaat beslissingen over de aanwending van gelden die beschikbaar zijn vanuit de Solidariteitskas. Deze commissie is als subsidiënt betrokken bij het project en is in juni 2024 geïnformeerd over de voortgang van onze werkzaamheden en eerste bevindingen.

5.1 Kernpunten uit de gesprekken met individuele personen

Onderstaand vatten wij de kernpunten uit de gevoerde gesprekken samen, ingedeeld naar vier hoofdthema's. Het zijn die punten die meer dan eens in de diverse gesprekken aan de orde kwamen. Bijlage III geeft per punt een uitgebreidere beschrijving.

Na de samenvatting geven wij onze evaluatie van de genoemde punten.

Thema: Handelen vanuit geloof, de geestelijke bron van de kerk

Onbekommerd spreken over God is wezenlijk voor de kerk, maar vaak ontbreekt het daaraan

Een aantal mensen wijst er in verschillende bewoordingen op dat er in gemeenten verlegenheid is om met elkaar en met mensen buiten de kerk over geestelijke zaken en God te spreken. Blijkbaar is het in deze tijd moeilijk om de juiste woorden te vinden om te uiten wat ons beweegt als christen, wat het voor ons betekent gemeente van Christus te zijn en wat wij als individu en gemeente ontvangen.

Is er vertrouwen op God als de gemeente het beleid bepaalt voor haar vermogen(s)?

Een vraag die aan de orde werd gesteld: leven wij als kerkelijke gemeenten uit 'angst' of vanuit vertrouwen op God als we denken over vermogen? Gods karakter is er een van overvloed en vrijgevigheid. Hoe geven wij dat vorm?

Opgemerkt werd dat 'geloof en verstand' hand in hand moeten gaan, anders gezegd: de geestelijke en economische aspecten moeten in balans zijn.

Geven en ontvangen in gelijkwaardigheid en de betekenis van 'wederkerigheid'

Als het gaat over het geven van financiële bijdragen aan andere gemeenten, merken gesprekspartners op dat dit op basis van gelijkwaardigheid moet gebeuren. Het is dan belangrijk dat zowel de bijdragende als de ontvangende partij hun visie op hun roeping helder hebben.

Thema: Relaties en netwerken

Relaties zijn cruciaal als het gaat over zoeken naar ondersteuning of samenwerking

Steek veel energie in het samenbrengen van gemeenten in regionale verbanden, rondom een specifiek vraagstuk

De ervaring van een aantal mensen is, dat het erg nuttig is als vertegenwoordigers van gemeenten in een bepaalde regio – niet per se gelijk aan een classis – samen komen en met elkaar dergelijke vraagstukken bespreken. In een noordelijke provincie wordt gewerkt aan het ontwikkelen van samenwerking rondom het gezamenlijk beroepen van een predikant en taken op administratief en beheersmatig vlak.

Richt de activiteiten op de lokale situaties – en voorkom een centralistische aanpak

De focus moet blijven bij de lokale gemeenten. Er zullen wel zaken centraal geregeld moeten worden, maar dat moet tot een minimum beperkt blijven.

Ontwikkel fondsen voor verschillende doelen, met name lokaal gericht

De gedachte is, dat een aantal gemeenten geld uit hun beschikbare vermogen bij elkaar brengt in een afzonderlijke 'entiteit'. Participerende gemeenten zouden een 'normrendement' ontvangen. Het fonds of de participanten besteden gerealiseerde resultaten boven dat 'normrendement' aan doelen die zij gezamenlijk kiezen.

Thema: organisatie aspecten

Het platform is een goed idee om vraag en aanbod transparant zichtbaar te maken

Het inrichten van een platform, bestaande uit mensen en een 'interactieve website', is nog steeds een goed idee. Het zou het zoeken naar mogelijke aanwending van middelen gemakkelijk maken. Voor 'vragende' gemeenten betekent het dat de vraag breder bekend wordt, hetgeen meer mogelijkheden geeft tot het vinden van de juiste verbinding.

Het leggen van verbindingen tussen vraag en aanbod hangt dan niet meer af van het contact dat een gemeente met iemand uit een organisatie heeft.

Begin eenvoudig en maak zoveel mogelijk gebruik van wat er al is, van bestaande structuren en organisaties

Een goede kwaliteit van projectvoorstellen en projectrapportages is nodig voor beide partijen en helpt in de samenwerking

Thema: kerk(rentmeester) en diaconie

Meer aandacht voor de huisvesting van migrantengemeenten kan leiden tot 'win-win' situaties

In Nederland wonen naar schatting 800.000 tot 1,2 miljoen migrantenchristenen. Deze mensen leven mee met ongeveer 1.000 à 1.200 migranten- c.q. internationale gemeenten⁶. Deze gemeenten, die zich met name in stedelijke gebieden bevinden, hebben behoefte aan ruimte voor hun vieringen en andere activiteiten.

Het zou mooi zijn als er 'matching' zou kunnen plaatsvinden met protestantse gemeenten die een kerkgebouw moeten afstoten.

Een minder rigide scheiding tussen Kerk en Diaconie is wenselijk

Ten aanzien van de financiering van specifieke kerkelijke activiteiten door de diaconie, en omgekeerd, wordt overwegend aangegeven dat het onderscheid moet blijven bestaan maar minder rigide mag worden gevolgd. Belangrijk is dat er in een dergelijke situatie goede plannen zijn en goede verantwoording over de aanwending plaatsvindt.

De Evangelisch Lutherse gemeenten hebben een eigen positie. De vraagstukken die daar nu aan de orde zijn, zijn dat waarschijnlijk later op meer plaatsen in de Protestantse Kerk.

⁶ <https://migrantenkerken.nl/Over-ons>, geraadpleegd op 27 september 2024.

5.2 Kernpunten uit de gesprekken met een classisteam en kerkenraadsleden uit enkele gemeenten

In de maanden september en oktober 2024 vonden gesprekken plaats met een classisteam en kerkenraadsleden van enkele gemeenten. Hierna geven wij onze kernpunten van deze gesprekken weer.

Thema: Handelen vanuit geloof, de geestelijke bron van de kerk

Oefenen in verwoorden van wat wij geloven verdient meer aandacht en tijd van voorgangers en gemeenteleden

Thema: Relaties en netwerken

'Relaties, relaties, relaties' - Samenwerking ontstaat niet via een 'platform', dat heeft gerichte aandacht van mensen nodig. Met name kleinere gemeenten zien geen meerwaarde van een platform ...

... maar voor inspiratie, informatie delen en halen is een platform/website wellicht nuttig.

Tegelijk geven gesprekspartners aan dat zij denken dat een platform nuttig kan zijn in het vinden en delen van informatie en ideeën.

Regionale fondsen opzetten kan, maar wordt mogelijk te onpersoonlijk.

Thema: organisatie aspecten

Gemeenten vullen 'Werkzaam vermogen' in doordat baten uit beleggingen de kerkelijke activiteiten voor een belangrijk deel financieren en door bij te dragen aan lokale activiteiten in de dorpen en de steden (Amsterdam en Groningen).

Het kritische punt in veel gemeenten is de personele bezetting, menskracht en bestuurskracht, niet het ontbreken van geld. Ondersteuning van en samenwerking met gemeenten zoekt men in de nabije omgeving.

Uit de gesprekken met kerkenraadsleden van enkele gemeenten blijkt dat onderlinge ondersteuning en samenwerking plaatsvindt. Die is gericht op gemeenten in de nabije omgeving. Het gaat met name om administratieve taken gezamenlijk op een plek uit te voeren ten behoeve van de deelnemende gemeenten of gezamenlijk het beroepingswerk in te vullen om (gezamenlijk) een predikant aan te stellen.

Door de uitvoering van de administratieve taken te centraliseren kan men ervoor zorgen dat in de aangesloten dorpen de 'vier-plekken' blijven bestaan.

5.3 Evaluatie van de kernpunten uit de gesprekken

Onze evaluatie van de kernpunten uit de gesprekken leidt tot de volgende hoofdpunten.

- a. Het is opmerkelijk dat diverse mensen signaleren dat er in de Protestantse Kerk in Nederland **verlegenheid** is in het spreken over God, wat het betekent om gemeente van Christus te zijn en de diepere geestelijke motivatie waarom we de een bijdrage willen leveren aan de samenleving. **Blijikbaar is een nieuwe 'taal' en moed nodig.** Dat

heeft uiteraard alles te maken met de omgeving en cultuur waarin wij leven.

Dit lijkt los te staan van het onderwerp van ons onderzoek. Echter, als we als leden van de Protestantse Kerk hieraan onvoldoende aandacht geven lopen we de kans dat volgende stappen niet vanuit geloof en geloofsvertrouwen gezet worden. We lijken dan een gewone vereniging en gaat het dan mogelijk te veel over 'hoe houden we wat we hebben' – vanuit 'angst'.

- b. Een **centraal punt** waar informatie kan worden ingezien, **inspirerende voorbeelden** gedeeld worden etc. is een veelgehoord element.
- c. In situaties waar naar samenwerking wordt gezocht, is een platform (als: mensen + IT) niet de meest voor de hand liggende weg. Hier gaat het om **relaties**. Relaties tussen gemeenten die willen verkennen of een bepaalde vorm van samenwerking mogelijk is, al dan niet gestimuleerd en begeleid door een classisteam.
- d. Maak zoveel mogelijk gebruik van **wat er al beschikbaar is en begin klein**. De andere kant is, dat als je wat van de grond wilt krijgen er focus op gezet moet worden, onder meer door er mensen en middelen aan toe te wijzen. Hierin moet een balans worden gezocht.
- e. In het verlengde van het voorgaande is de wens dat de te kiezen opties **aansluiten bij de lokale situaties** en er **geen centralistische aanpak** wordt gekozen.
- f. Goede begeleiding van partijen die tot transacties willen komen is van belang, evenals een objectieve beoordeling van projectvoorstellen. Met andere woorden: een contact en platform is een eerste stap – het gaat om relaties en om vertrouwen dat bijdragen op een goede manier worden besteed.
- g. Als het gaat over protestantse gemeenten die kerkgebouwen of soortgelijk vastgoed moeten afstoten is **aandacht voor migrantenkerken** van belang. Nu kiezen colleges van kerkrentmeesters vaak voor de hoogste bieder. Maar hoe zou het zijn als de kerk als gebouw behouden zou kunnen blijven en migrantengemeenten die zouden kunnen overnemen?
- h. Wellicht zou het opzetten van (regionale ?) fondsen een mogelijkheid bieden om vermogen werkzaam te maken. Het is vaak genoemd, hoewel anderen wijzen op het mogelijk **onpersoonlijke karakter** van een dergelijk fonds.

Gemeenten publiceren hun resultatenrekening op hun websites, uit hoofde van de ANBI-verplichting. Bij 3 gemeenten vormen de inkomsten uit 'levend geld' (bijdragen van leden) 80% of meer. Bij 4 van de 7 gemeenten die wij spraken zijn de inkomsten uit 'levend geld' 25% of minder van de totale inkomsten. Dit betekent dat deze gemeenten de inkomsten uit vermogenscomponenten (beleggingen, vastgoed etc.) nodig hebben om het merendeel van de activiteiten te kunnen blijven voortzetten. Met andere woorden, het vermogen is daar werkzaam om het bestaande gemeente zijn in stand te kunnen houden.

5.4 Een actualisering van de schatting van de omvang van het vrij beschikbaar vermogen

In het rapport Werkzaam Vermogen is een schatting gegeven van de omvang van het vrij beschikbaar vermogen. Dat was toen gebaseerd op de cijfers uit FRIS, de IT-toepassing binnen de Protestantse Kerk in Nederland waarin gemeenten de cijfers van hun begrotingen en jaarrekeningen vastleggen, met betrekking tot het boekjaar 2018.

Na 2018 heeft het GCB-richtlijnen vastgesteld voor de financiële verslaggeving door gemeenten en diaconieën. Deze richtlijnen omvatten regels voor waardering, presentatie en toelichting. Een van de elementen daarin is, dat de waardering van 'niet-kerkelijke activa' op een actuele waarde moet plaatsvinden. Als benadering van de actuele waarde wordt de WOZ-waarde gehanteerd. Voor de waardering van landerijen geldt als richtlijn 60% van de fiscale waarde.

Het GCB heeft ons de getotaliseerde jaarcijfers van 2022 en 2021 van de balansen en resultatenrekeningen van gemeenten en diaconieën beschikbaar gesteld. Dit zijn financiële gegevens die gemeenten en diaconieën in FRIS hebben vastgelegd.

Deze cijfers zijn gebruikt zonder dat wij een verdere of diepere analyse hebben uitgevoerd. Wij hebben geen aanpassingen op de aangeleverde cijfers aangebracht.

Wij hebben dezelfde berekeningswijze gevolgd als in het rapport Werkzaam Vermogen. De geactualiseerde schatting geeft aan dat het totaal vrij beschikbaar vermogen eind 2022 tenminste € 2,3 miljard bedraagt.

Hierbij zijn de volgende punten relevant.

1. Alle kerkelijke gemeenten en diaconieën zijn zelfstandige rechtspersonen. Het vermogen behoort aan die rechtspersonen toe; de colleges van kerkrentmeesters en diakenen, onder verantwoordelijkheid van de algemene kerkenraad, beheren deze vermogens als onderdeel van hun ambtelijke werkzaamheden. De landelijke kerk heeft geen zeggenschap over deze vermogens.
2. De toename van het vrij beschikbaar vermogen met € 1,2 miljard ten opzichte van 2018 is met name het gevolg van waardering van het vastgoed op een benadering van de actuele waarde.
3. De kerkelijke activa zijn in de berekening van het vrij beschikbaar vermogen buiten beschouwing gelaten. Hierover zijn de volgende opmerkingen te maken.
 - a. Met eventuele verliezen bij verkoop van historische kerken is geen rekening gehouden.

- b. Met eventuele vermogenswinsten is geen rekening gehouden.
 - c. De onderhoudsvoorzieningen voor historische kerken zijn in stand gehouden (niet gecorrigeerd).
- 4. Als basis voor de continuïteitsreserve is eenmaal het totaal van de jaarlijkse kosten gehanteerd. Dit veronderstelt dat, als alle baten ineens zouden wegvallen, alle kosten, vaste en variabele kosten, voor een jaar kunnen worden doorbetaald. Er zou gesteld kunnen worden dat een hogere reserve gehanteerd zou moeten worden. Hierbij maken wij de volgende kanttekeningen:
 - a. Het lijkt minder voor de hand te liggen dat alle baten ineens wegvallen. Er is in de praktijk veelal een langere periode om wijzigingen op te vangen.
 - b. Het vormen van een continuïteitsreserve is mogelijk voor goede doelen organisaties (o.a. fondsenwervende instellingen) indien het bestuur deze onderbouwt met een risicoanalyse. Er zijn geen vaste normen voor de omvang ervan. Het Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (GCBB) binnen de Protestantse Kerk in Nederland heeft in een visiedocument uit 2021⁷ de benadering voor goede doelen organisaties overgenomen, te weten een factor van 1 à 1.5 van de vaste lasten.

Bij toepassing van de benadering die het GCBB hanteert blijken de verschillen beperkt te zijn ten opzichte van de benadering in het rapport Werkzaam Vermogen. In bijlage V zijn de relevante punten uit het visiedocument en de vergelijking van de uitkomst van de berekeningen opgenomen.

Op basis van de beide benaderingen is de conclusie dat het totaal vrij beschikbaar vermogen van alle gemeenten in de Protestantse Kerk in Nederland tenminste € 2,3 mrd. bedraagt.

⁷ Financieel beheer van gemeenten en diaconieën in de Protestantse Kerk, Visiedocument GCBB, www.protestantsekerk.nl, laatst geraadpleegd 21/10/2024.

6 Beschrijving van de mogelijke opties om ‘... onderlinge verbondenheid, steun en samenwerking op te zoeken ... en daarvoor het vermogen werkzaam te maken. ...’

6.1 Vooraf

Als we zoeken naar verschillende opties om, zoals het in de opdracht is omschreven, ‘... *samenwerking ... en daarvoor vermogen werkzaam te maken*’ suggereren we niet dat er nu niets gebeurt. Sterker nog, op allerlei plaatsen en op allerlei manieren gebeurt al erg veel in de Protestantse Kerk in Nederland. Dat is wat ons betreft ‘Optie 0’.

Zonder volledig te willen zijn omvat ‘Optie 0’, de huidige situatie, activiteiten zoals onder meer:

- a. De Solidariteitskas ontvangt per jaar ongeveer € 1,5 mln. van gemeenten. De Commissie Steunverlening kent hieruit bijdragen toe aan gemeenten die tijdelijke ondersteuning nodig hebben.
- b. Er zijn diverse gemeenten die andere gemeenten, studentenpastoraat en pioniersplekken financieel en met menskracht ondersteunen.
- c. Gemeenten die via diaconale presentieplekken veel mensen in nood bereiken en helpen.
- d. Veel gemeenten steunen op allerlei manieren de (plaatselijke) voedselbanken en organiseren maaltijden en bijeenkomsten voor mensen die minder te besteden hebben of mensen die aandacht behoeven.
- e. Er zijn diverse gemeenten die IZB Focus projecten implementeren en zo groeien in geloof, omvang en dienst aan de samenleving.

Dat wat al gedaan wordt, moet ‘gewoon’ door blijven gaan.

Toch lijkt er op basis van de hiervoor genoemde totaalbedragen, in ieder geval financiële, ruimte te zijn om meer mogelijk te kunnen maken.

6.2 Kernelementen

In alle gevoerde gesprekken is gevraagd naar de manier waarop bekendheid van projecten en beschikbare middelen kan worden georganiseerd. Gebleken is, dat gesprekspartners verwachten dat de volgende elementen van belang c.q. cruciaal zijn:

- a. Een centraal punt van informatie en inspiratie, een website of andere digitale toepassing.
- b. Professionele, en zo mogelijk objectieve, beoordeling van projectvoorstellen door deskundige mensen. Het gaat om geld van anderen, dus er moet zekerheid zijn dat het geld goed is gebruikt. Vertrouwen is waar het om gaat.

6.3 De opties

Gevraagd naar de ‘opties’ die men ziet om vermogen werkzaam te maken, zijn de volgende mogelijkheden genoemd.

1. Een '**platform**', dat betekent: 'professionals + IT applicatie', zoals beschreven in het rapport Werkzaam Vermogen.
2. Een '**Zelfstandig platform**' – de variant van de commissie Werkzaam Vermogen zonder financiering en (dus) zonder betrokkenheid van de Protestantse Kerk in Nederland.
3. Een **Platform**⁺ : Het 'platform' zoals beschreven in het rapport Werkzaam Vermogen, aangevuld met capaciteit van de SKG (projectbeoordeling en -financiering) en MvW (Maatschappij van Welstand) ('garantiepartij').
4. Het opzetten van '**Fondsen**', al dan niet regionaal, waarin vermogen wordt samengebracht, beheerd en van waaruit mensen/projecten/activiteiten worden gesteund gericht op gemeente opbouw.
5. **Regionale samenwerking** – waarbij de gedachte is dat een aantal gemeenten de uitvoering van 'praktische zaken' (administratie, beheer, verantwoordingen) gezamenlijk in één punt onderbrengt.

Gezien de grote verscheidenheid aan situaties en behoeften van gemeenten, is het moeilijk voor te stellen dat er één optie is die voor alles geschikt zou zijn.

De bovenstaande opties kunnen tezamen met de hiervoor onder '*Vooraf*' weergegeven activiteiten van gemeenten en dienstenorganisatie, als een 'palet van mogelijkheden' gelden die gemeenten kunnen inzetten

Na een besluit over een of meer van de genoemde opties zullen in een volgende fase de details worden uitgewerkt en ingevuld.

In de beschrijvingen hierna noemen wij steeds 'platform'. Daaronder verstaan wij het geheel van enkele professionals die het geheel 'laten werken' én een IT oplossing (een interactieve website).

De beschrijving van de hoofdpunten van de verschillende opties is als volgt.

6.3.1 Optie 1 – 'Platform'

Beschrijving van de optie

De eerste optie is de 'Platform' optie zoals beschreven in het rapport Werkzaam Vermogen, hoofdstuk 4 en bijlage 5.

De kernpunten zijn:

1. Er is een digitaal platform⁸. Dit digitale platform:
 - a. dient als bron van informatie en inspiratie;
 - b. maakt vraag en aanbod transparant en brengt vraag en aanbod bij elkaar, waarbij interactie tussen de deelnemers mogelijk is;
 - c. laat de status van 'intekening' op projecten zien.

⁸ NB: een platform is een website die het mogelijk maakt dat mensen op elkaar reageren c.q. dat via het platform vraag en aanbod bij elkaar komen. Anders verwoord: een platform is een website die interactie tussen gebruikers mogelijk maakt.

2. Dit digitale platform heeft een kleine professionele staf die: de verbindingen tussen partijen tot stand brengt, partijen begeleidt en zorg draagt dat de informatie in de digitale omgeving up-to-date is.
3. Verder is het platform 'voor en door gemeenten', de dienstenorganisatie speelt geen inhoudelijke rol.
4. Beoordelingen van voorstellen en afspraken door de professionele staf zijn van belang. Dit kan door de professionele staf gebeuren al dan niet in afstemming en/of samenwerking met de Commissie en het Bureau Steunverlening van de Protestantse Kerk.
5. Inrichting van de governance zodat het platform onafhankelijk kan opereren en efficiënt gebruik kan maken van de personele en technische capaciteiten van de dienstenorganisatie. Ter borging van de onafhankelijkheid is een adviesraad voorgesteld.
6. Er wordt geen bijdrage gevraagd van de partijen die geld/middelen vragen of aanbieden via het platform. De gehele financiering gebeurt door de Protestantse Kerk in Nederland.

Kerntaken van de professionals en relatie met Bureau Steunverlening

In de opzet is beschreven dat er enkele professionals moeten zijn. Ook hier is gedacht aan 'klein beginnen'. De taken van deze professional(s) zijn:

- a. Communicatie: Het platform promoten in het land, bij gemeenten, classispredikanten en -teams, CCBB's etc., ook buiten de Protestantse Kerk.
- b. Communicatie: identificeren, verzamelen, (laten) beschrijven van inspirerende verhalen.
- c. Communicatie: Content op het platform actualiseren – denk aan inspirerende verhalen.
- d. Inhoudelijke aspecten: inhoudelijke beoordeling van projectvoorstellen.

Een platform (website) krijgt niet zomaar bekendheid. De professionals die bij het platform zullen moeten worden aangesteld hebben een belangrijke taak in de communicatie c.q. 'marketingstrategie' – hier zijn creatieve en ondernemende mensen nodig.

Verschillende typen projecten

In het rapport van de commissie zijn de aanduidingen van projecten breed geformuleerd, vanuit de gedachte dat kerkenraden vanuit hun beleidsontwikkeling tot keuzen komen die passen bij hun doelstellingen en wensen.

Het is de taak van de professionals die aan het platform verbonden zijn voor de beoordeling van de projectvoorstellen de juiste partijen in te schakelen.

Organisatie inrichting en governance

In het rapport is aandacht gegeven aan de inrichting van het platform in de structuur van de kerk. Zo moet er geen competitie gaan ontstaan met andere organisaties, partners en

kerkelijke gemeenten; het moderamen van de generale synode kan vanuit haar rol projecten signaleren.

Om de onafhankelijkheid te waarborgen wordt een adviesraad ingesteld.

Inschatting van de kosten en voorstel voor financiering

In het rapport van de Commissie Werkzaam Vermogen is destijds een schatting van de kosten opgenomen van € 0,5 mln. per jaar gedurende 3 jaar.

Nadere onderbouwing van de inschatting van kosten

Met het doel tot een scherpere inschatting te komen hebben wij een indicatie van IT-kosten verkregen. Hiervoor is een eerste beschrijving gemaakt van de eisen voor een dergelijke IT-toepassing. Deze beschrijving is in bijlage III opgenomen.

Naast de IT-kosten is een inschatting van personele en overige kosten gemaakt voor een periode van 4 jaar. De gehanteerde veronderstellingen en de cijfermatige uitkomst zijn in bijlage IV weergegeven. Verondersteld is dat in het eerste jaar de investering in het platform wordt gedaan.

Op basis van de gehanteerde veronderstellingen bedragen de jaarlijkse kosten ongeveer € 130.000 in het eerste jaar tot ongeveer € 240.000 in het vierde jaar. De benodigde betalingen (cash flow) bedragen ongeveer € 200.000 afhankelijk van de keuze van veronderstellingen. De financiering van deze optie vindt volledig plaats vanuit de Protestantse Kerk in Nederland, via de dienstenorganisatie.

Er is geen rekening gehouden met een eventuele fasering ('klein beginnen') van activiteiten.

6.3.2 Optie 2 – Zelfstandig Platform

Beschrijving van de optie

De genoemde Optie 1 gaat ervan uit dat de financiering van platform en professionals volledig door de Protestantse Kerk in Nederland ('de kerk') plaatsvindt. Er is geen bijdrage vanuit de partijen die geld vragen of aanbieden of van andere partijen.

Als de synode deze activiteit niet opdraagt aan de dienstenorganisatie zou dit het volgende betekenen:

- a. Er moeten andere partijen gevonden worden die kosten dragen, inclusief de gemeenten en diaconieën die een bijdrage geven.
- b. De zeggenschap over het platform en mensen komt dan buiten de kerk te liggen, namelijk bij de participerende partijen.
- c. De professionals moeten elders in dienst komen, ofwel bij een van de partners ofwel in een afzonderlijk op te richten entiteit. Dit laatste zal extra kosten met zich meebrengen.
- d. De adviesraad, die in de eerste variant is opgenomen was om onafhankelijkheid van de dienstenorganisatie in te brengen, kan vervallen. In plaats daarvan zal er een bestuur moeten komen waarin de deelnemende partijen vertegenwoordigd zijn, dat de activiteiten van de professionals aanstuurt.
- e. De samenwerking met het Bureau Steunverlening (en de commissie Steunverlening) kan blijven bestaan. Dit is echter ter beoordeling van de partners in deze structuur.

Wij hebben in deze fase van ons onderzoek geen partners gezocht of geconsulteerd voor deze optie.

Dit model is vergelijkbaar met de vroegere Stichting Protestants Diaconaal Krediet Nederland (PDKN) die in 2020 is gefuseerd met SKG⁹. De stichting PDKN trok leningen aan van diaconieën tegen een lagere dan de marktrente en investeerde deze gelden in diaconale projecten.

De SKG is de financiële dienstverlener voor gemeenten binnen de Protestantse Kerk in Nederland. De SKG verzorgt onder meer betalingsverkeer en financiert allerlei kerkelijke vastgoedactiviteiten via van diaconieën en kerken aangetrokken gelden.

De SKG heeft in feite in de huidige situatie een rol als 'werkzaam-vermogen-verdeelpunt'. Zij vult dit in door van gemeenten en diaconieën geld aan te trekken, veelal tegen een marktconforme rentevergoeding. Op grond van het beleid voor de uitzetting van gelden, kan SKG een lagere dan marktconforme rente vragen als SGK concludeert dat het project waarvoor de financiering wordt gegeven 'kerkelijke doelen met een meerwaarde' dient (bijv. diaconale doelen, Leger des Heils, etc.). Zodoende wordt een deel van het vermogen dat de betreffende gemeenten toevertrouwen aan SKG 'werkzaam' gemaakt ten dienste van de kerk en de samenleving. Op dit moment baseert het Bureau Steunverlening zich op de offertes die SKG aan gemeenten doet voor de financiering van (aanpassingen aan) kerkgebouwen als een gemeente een verzoek doet voor een rente-subsidie vanuit de Solidariteitskas.

Kerntaken van de professionals en relatie met Bureau Steunverlening

In de kern zullen de werkzaamheden van de aan te stellen professionals gelijk zijn aan die zoals in Optie 1. Aangezien de participerende organisaties los staan van de Protestantse Kerk in Nederland zal meer aandacht geschonken moeten worden aan het opbouwen van een goede werkrelatie en afstemming met Bureau Steunverlening.

Verschillende typen projecten

Dit zijn in principe dezelfde projecten zoals beschreven in optie 1. In deze variant zou verdere verbreding van soorten projecten kunnen plaatsvinden.

Organisatie inrichting en governance

Aangezien in deze optie de Protestantse Kerk in Nederland geen rol vervult, is de bepaling van de structuur en de inrichting van de organisatie aan de participerende organisaties. Dat geldt eveneens voor de inrichting van de governance. Het ligt voor de hand dat in plaats van de adviesraad een bestuur wordt benoemd waarin de participerende organisaties vertegenwoordigd zijn. Het verdient aanbeveling in het bestuur ook een vertegenwoordiger van de VKB en van de Federatie van Diaconieën te benoemen.

Gelet op de doelstelling van de activiteiten mag er geen competitie gaan ontstaan met andere organisaties, partners en kerkelijke gemeenten.

⁹ SKG: Stichting Kerkelijk Geldbeheer, de financiële dienstverlener voor (protestantse) kerken; skggouda.nl

Inschatting van de kosten en voorstel voor financiering

In deze variant wordt de organisatie opgebouwd zonder daarbij gebruik te maken van faciliteiten van bijvoorbeeld de dienstenorganisatie. Dat betekent dat rekening moet worden gehouden met hogere kosten op alle onderdelen. Aangezien wij geen onderzoek hiernaar hebben gedaan, geven wij geen schatting voor de kosten.

Deze optie moet gefinancierd worden door de partijen die het platform beheren, daarbij zou een bijdrage van de gevende partijen gevraagd kunnen worden. Dit is ter beoordeling van de partners in het 'Zelfstandig Platform'.

6.3.3 Optie 3 – Platform⁺

Beschrijving van de optie

De optie 'Platform⁺' betreft de uitbreiding van het oorspronkelijk voorgestelde platform met een directe financieringsrol voor de SKG en een rol als garantiepartij voor MvW.

Waarom deze uitbreiding?

Algemeen

Er zijn protestantse gemeenten die projecten zoeken waarin zij hun bijdrage kunnen leveren of waar vastgoed vraagstukken aan de orde zijn.

De gedachte achter deze optie, Platform⁺ is, dat er zich situaties kunnen voordoen waarin de individuele organisaties de SKG, MvW of de Commissie Steunverlening niet voldoende mogelijkheid hebben om een bijdrage te leveren, maar gezamenlijk wel tot een werkbare oplossing zouden kunnen komen. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan vraagstukken rondom de verduurzaming van kerkgebouwen, het (mede)financieren van herbestemming van kerkgebouwen van protestantse gemeenten ten behoeve van migrantengemeenten. Zowel de SKG als MvW hebben voor enkele projecten contact met het Bureau Steunverlening van de dienstenorganisatie.

MvW

MvW¹⁰ (voorheen Maatschappij van Welstand) is in 1822 opgericht met als doel de materiële en geestelijke ondersteuning van protestantse boerengezinnen in Brabant. MvW is uitgegroeid tot een charitatief vermogensfonds dat in het hele land initiatieven ondersteunt die kerken vernieuwen, kwetsbare mensen weer op eigen benen zetten, levensbeschouwelijk onderwijs versterken en de landbouw verduurzamen. Tweehonderd jaar later is de bezieling is nog altijd hetzelfde: vanuit het christelijk geloof actief bijdragen aan de bloei van mensen en van de aarde.

MvW is geen onderdeel van de Protestantse Kerk in Nederland maar heeft wel allerlei verbindingen met de kerk.

MvW draagt al langer bij in allerlei projecten die ook bijdragen ontvangen vanuit de Solidariteitskas. MvW heeft in enkele situaties contact met Bureau Steunverlening als het gaat over het leveren van bijdragen aan gemeenten.

¹⁰ Zie voor informatie: mvw.nl

Migrantengemeenten

Beide organisaties, SKG en MvW, hebben contacten met SKIN. Uit de gesprekken die wij voerden blijkt dat er migrantengemeenten zijn die op zoek zijn naar huisvesting voor hun diensten en gemeentelijke activiteiten. Daarnaast zijn er protestantse gemeenten die een kerkgebouw moeten afstoten. In een aantal gevallen beschikken die migrantengemeenten niet over voldoende financiële capaciteit voor de aankoop van een kerkgebouw. SKG zou in de financiering een rol kunnen spelen, maar het kan voorkomen dat een migrantengemeente de totale financiering niet rond krijgt. In een dergelijk geval zou beoordeeld kunnen worden of MvW een rol zou kunnen spelen in de vorm van garantstellingen of garantiefinanciering. Als het in de optie Platform⁺ gaat over herbestemmen van kerkgebouwen ten behoeve van migrantengemeenten is de verwachting dat dit met name in steden / stedelijke gebieden tot mogelijkheden leiden. De indruk bestaat dat in landelijke gebieden minder aan de orde zal zijn.

Typen projecten en samenwerking met Bureau Steunverlening

Uitgaande van de situatie dat in deze optie, Platform⁺, de beide organisaties en de Protestantse Kerk betrokken zijn, is het efficiënt om twee typen projecten te onderscheiden:

- a. Projecten gerelateerd aan vastgoed en vastgoedfinanciering, met een bepaalde rendementsdoelstelling;
- b. Inhoudelijke projecten, met een bijdrage-karakter, zonder rendementsdoelstelling, in eerste instantie te verdelen in:
 - a. Kerkelijke projecten: bijv. ondersteuning van gemeenten;
 - b. Diaconale projecten;
 - c. Projecten inzake landerijen en agrarisch vastgoed.

Een van de partijen neemt in het beoordelingsproces voor een bepaald type project de 'lead'. Dat houdt in dat deze de algehele beoordeling van een project voor zijn rekening neemt en zorg draagt voor de eindtoets. De 'lead'-partij vraagt input van de andere partijen op specifieke onderdelen. Een project kan definitief goedgekeurd worden als van de andere partijen een positief advies beschikbaar is.

Voor beide typen projecten stemmen de betrokken partijen, Bureau Steunverlening, SKG en MvW, de toetsingscriteria met elkaar af en zorgen zij ervoor dat zij dezelfde criteria gebruiken. Zodoende vindt er geen dubbel werk plaats en is het onderling en voor de aanvragende partij duidelijk op welke criteria er getoetst wordt.

De uitvoering en de besluitvorming op de toetsing vindt binnen de participerende organisaties zelf plaats, er is geen afzonderlijke commissie die zich nog weer buigt over het uitgevoerde werk. Het Bureau Steunverlening regelt intern en voorafgaand de afstemming en besluitvorming door de Commissie Steunverlening.

De hoge kwaliteit van de participerende organisaties en hun werkwijze ten aanzien van projectbeoordeling en monitoring van de ontwikkelingen van de projecten is zodanig ingericht dat bijdragende partijen (gemeenten, diaconieën) zich voor hun verantwoording naar de gemeenteleden kunnen baseren op de rapportages die worden opgeleverd. Een inhoudelijke beoordeling door gemeenten hoeft niet plaats te vinden.

Organisatie inrichting en governance

Indien de SKG en MvW participeren, kan een bestuur worden ingesteld in plaats van een adviesraad zoals in optie 1 genoemd. Het verdient aanbeveling in het bestuur ook een vertegenwoordiger van de VKB en van de Federatie van Diaconieën te benoemen. Hiermee kan verbreding van het draagvlak en verbreding van de initiatieven voor projecten gerealiseerd worden.

De professionals die in optie 1 zijn genoemd, die zich met name op de communicatie aspecten richten, zullen mensen zijn die specifiek worden aangesteld. Waarschijnlijk in deeltijd.

Vanuit de bestaande personele bezetting van het Bureau Steunverlening, de SKG en MvW zal personele capaciteit aangewend kunnen worden voor de beoordeling van projectvoorstellen.

Inschatting van de kosten en voorstel voor financiering

Voor de inschatting van de totale kosten kan van dezelfde veronderstellingen worden uitgegaan als voor Optie 1. MvW en SKG geven aan dat zij de personele capaciteit voor de beoordelingen van project aanvragen en financieringsaanvragen vanuit hun eigen organisatie zouden inbrengen.

De inschatting van de IT-kosten is gebaseerd op een eerste opzet van eisen. Deze beschrijving is in bijlage III opgenomen.

De gehanteerde veronderstellingen en de cijfermatige uitkomst zijn in bijlage IV weergegeven. Hierin is verondersteld dat in het eerste jaar de investering in het platform wordt gedaan.

Op basis van de gehanteerde veronderstellingen bedragen de jaarlijkse kosten ongeveer € 130.000 in het eerste jaar tot ongeveer € 240.000 in het vierde jaar. De benodigde betalingen (cash flow) bedragen ongeveer € 200.000 afhankelijk van de keuze van veronderstellingen. In deze schatting is uitgegaan van de inzet van personele capaciteit die voor een deel vanuit de bestaande organisaties zou kunnen komen.

De doelstelling is dat het geheel financieel zelfvoorzienend zou moeten zijn. Dat betekent dat van de bijdragen die betaald worden een beperkte vergoeding wordt aangewend voor de financiering van de organisatie. Gedacht wordt aan 1 à 2% van de bijdrage per gevende partij. In de opstartfase, afhankelijk van de vormgeving, zal financiering van de partners voor een bepaalde periode noodzakelijk zijn.

Een en ander vraagt verdere uitwerking in detail en overleg met de verschillende partijen.

6.3.4 Optie 4 – Fondsen opzetten voor verschillende doelen

Beschrijving van de optie

In diverse gesprekken is genoemd dat het opzetten van fondsen een mogelijkheid zou kunnen zijn om Vermogen Werkzaam te krijgen. De gedachte is, dat gemeenten geld bijeenbrengen voor een specifiek doel. Dat kunnen gemeenten zijn in een bepaalde regio of gemeenten vanuit verschillende regio's kunnen voor een specifiek doel vermogen bijeenbrengen. Dit geld wordt ondergebracht in een afzonderlijke entiteit ('een fonds'). De gemeenten of diaconieën krijgen dan participaties in een dergelijk fonds. Het fonds belegt de ingebrachte gelden en de deelnemende gemeenten spreken af dat zij een bepaald normrendement krijgen. Wat het fonds aan beleggingsopbrengsten genereert boven het normrendement besteedt het fonds (i.c. de participanten) aan doelen die zij met elkaar

vooraf hebben afgesproken. De doelen zouden moeten liggen op de gebieden van de roepingen van de kerk: woordverkondiging en dienst aan de samenleving.

Er zijn in de gesprekken verschillende bestedingsrichtingen genoemd:

- Fondsen waaruit pioniers en/of 'creatieve kerkelijk werkers' betaald zouden kunnen worden voor een langere periode dan nu het geval is. Gesignaleerd werd dat deze, vaak jongere, kerkelijk werkers na verloop van tijd kiezen voor de zekerheid van een vaste aanstelling elders omdat de kerk de aanstelling niet voor langere tijd kan of mag financieren.
- Idem, gericht op de financiering van activiteiten door gemeenten op het gebied van duurzaamheid.

Organisatie inrichting en governance

Het beheer van dergelijke fondsen stelt hoge eisen aan de 'governance': de bestuurlijke structuur, financiële verantwoording en toezicht. Tevens is veel aandacht nodig voor financiële, juridische en fiscale aspecten. Aspecten die aan de orde zullen komen betreffen onder meer:

- beleid en governance,
- beleggingsbeleid en bestedingenbeleid,
- continuïteit,
- administratie en verantwoording – waaronder participatie administratie,
- toezicht,
- beoordeling van projecten, monitoring van projecten,
- fiscale positie en ANBI status.

Wellicht zou men onderdelen van deze activiteiten (bijv. administratie, rapportage, ondersteuning bij projectbeoordeling) kunnen uitbesteden bij professionele partijen. De CCBB¹¹ van een classis zal hierbij betrokken moeten zijn, aan de hand van op te stellen richtlijnen vanuit het GCBB en eventueel ondersteund door (externe) deskundigen.

Inschatting van de kosten

In principe zou een fonds zichzelf moeten kunnen financieren uit de beleggingsopbrengsten c.q. een deel van het totale rendement moet worden aangewend voor de dekking van de kosten. Het is afhankelijk van de inrichting en de activiteiten wat het niveau van de kosten zal zijn.

Zonder een nadere specificatie van de aard, doelstellingen, omvang, beleggingskeuzen etc. is het niet mogelijk hier iets over te zeggen. Een dergelijke situatie moet per specifieke situatie beoordeeld worden.

Het lijkt voor de hand te liggen dat een dergelijk fonds een ANBI-instelling zou moeten worden. In een dergelijke situatie zijn de ANBI voorschriften relevant.

¹¹ Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken. Elke classis heeft een eigen CCBB.

Het ANBI loket van de Belastingdienst ¹² geeft aan dat in de belastingwet¹³ het kostencriterium is opgenomen. Dit luidt als volgt *‘de beheerkosten van de instelling (moeten) in redelijke verhouding staan tot de bestedingen ten behoeve van het doel van de instelling’*.

6.3.5 Optie 5 – Regionale samenwerking

Beschrijving van de optie

Kerkenraden van gemeenten kunnen initiatief nemen om elkaar op te zoeken en na te gaan of en welke mogelijkheden er zijn voor samenwerking. Dit biedt onder meer mogelijkheden om het geloofsgesprek te oefenen en leidt mogelijk tot versterking van elkaar op verschillende gebieden.

In twee noordelijke provincies worstelt men met de gevolgen van de steeds kleiner wordende kerkelijke gemeenten. Er zijn veel vacatures voor voorgangers en ambtsdragers die niet vervuld kunnen worden. Tegelijkertijd nemen de eisen aan beleidsontwikkeling, administratie, rapportage en verantwoording steeds verder toe. De mens- en bestuurskracht om naast de geestelijke zaken ook deze materiele zaken goed te kunnen beheren neemt af en staat onder druk. Hier wordt gezocht naar vormen van samenwerking waarin op de materiële kant wordt samengewerkt, de zaken van administratie en verslaglegging – i.c. een gezamenlijk kerkelijk bureau. Zodoende kunnen de lokale ‘vier-plekken’ blijven bestaan. Voor hun situaties ziet men in deze provincies niet de waarde van een ‘platform’.

In een recent rapport over het grondbezit en pacht in de Protestantse Kerk in Nederland¹⁴ stellen de onderzoekers voor een vervolgonderzoek een model voor van samenwerking in leergroepen. Dit voorbeeld zou kunnen dienen als idee voor het opzoeken van samenwerking tussen gemeenten, gericht op specifieke onderwerpen waar men raakvlakken ziet.

Organisatie inrichting en governance

De vormgeving van een regionale samenwerking hangt af van de wensen van de betrokken gemeenten en de onderwerpen waarop men samen zou willen werken.

Behalve het bepalen wie de bijeenkomsten samenroept en organiseert, zijn er geen specifieke aandachtspunten voor inrichting en/of governance.

Inschatting van de kosten

Verwacht wordt dat de kosten van dergelijke samenwerkingen beperkt zullen zijn en gedragen worden door de partners in een dergelijk verband.

6.4 Evaluatie van de verschillende opties

Algemene overwegingen bij een ‘meer geavanceerd’ platform

Als een van de mogelijkheden voor een digitaal platform (website) is in enkele gesprekken genoemd om iets te ontwikkelen zoals ‘AirB&B’ of ‘Booking.com’, zodat het hele proces

¹² www.anbiloketbelastingdienst.nl, geraadpleegd 17/09/2024.

¹³ [artikel 1a, lid 1, onderdeel g van de Uitvoeringsregeling Algemene wet inzake rijksbelastingen 1994](#), geraadpleegd 17/09/2024.

¹⁴ <https://www.pthu.nl/actueel/nieuws/2024/08/kerken-bezinnen-zich-op-duurzame-pacht/>, laatst geraadpleegd op 12 oktober 2024.

digitaal kan worden doorlopen. Van het zichtbaar maken van de aanvragen tot en met de betaling en monitoring.

In de beschrijving van optie 1 is in het rapport van de Commissie Werkzaam Vermogen aangegeven dat er geen financiële transacties via het platform zouden moeten plaatsvinden. Naar aanleiding van genoemde suggesties ten aanzien van een 'meer geavanceerde' functionaliteit geven wij onze overwegingen weer.

1. Veel gesprekspartners hebben gewezen op het belang van goede projectformulering, projectbeoordeling, afstemming (soms contractueel) tussen partijen en project monitoring. Zij wezen erop dat begeleiding van vragende en gevende partijen vaak nodig is, o.a. om de verwachtingen over en weer af te stemmen.

Dit is van belang vanuit verschillende invalshoeken, bijvoorbeeld:

- a. Draagt een project duurzaam bij aan een gemeente/gemeenschap?
 - b. Is de verwachting gerechtvaardigd dat het resultaat overeenkomt met het plan?
 - c. Kan er sprake zijn van 'wederkerigheid', zodat er meer is dan alleen geld dat wordt overgemaakt.
2. Het gaat over geld van gemeenten en diaconieën. Dit is geld 'van anderen' dat beheerd wordt door colleges van kerkrentmeesters en diakenen. Besteding vereist daarom zorgvuldigheid gedurende een geheel proces, van project selectie tot en met betaling, zodat verantwoording kan worden afgelegd aan de gemeenteleden. Dan is het van belang dat het geld niet aan een 'alleen digitaal bekende partij' wordt overgemaakt.
3. Omdat het gaat over het aanvragen en (eventueel) beschikbaar stellen van geld voor projecten, is identificatie van de aanvragende en gevende partijen vereist. Als de transactie afhandeling via het platform zou verlopen, vereist dat een zeer goede algemene digitale toegangsbeveiliging, password beveiliging van het platform en, onder meer, de vaststelling dat iemand die aanvraagt inderdaad lid is van een plaatselijke gemeente etc. etc. Daarmee roept een dergelijke keuze aanzienlijke extra personele en/of technische vereisten op en dus aanzienlijk hogere kosten. Dat geldt zowel voor het eenmalig opzetten en inrichten van het platform als voor het beheer in continuïteit.

Op basis van deze overwegingen adviseren wij het platform alleen te gebruiken voor inspiratie, communicatie, bekendheid, het zichtbaar maken van vraag naar en aanbod van middelen (geld en anderszins), het tot stand brengen van verbindingen tussen gemeenten en interactie tussen deze partijen.

6.5 Overwegingen bij de verschillende opties

1. Er is nog geen platform. Dat maakt het moeilijk voor mensen om er iets van te vinden.

2. Veel van de gesprekspartners geven aan dat een platform een goed hulpmiddel kan zijn voor informatie-uitwisseling, inspiratie, etc.
3. Het 'Zelfstandig Platform' en 'Platform+' zijn varianten op het oorspronkelijke idee. Waar in het oorspronkelijke idee een adviesraad is voorgesteld om de onafhankelijkheid te garanderen, is dat in deze twee varianten niet nodig.
4. Het 'Platform+' geeft een interessante uitbreiding als SKG en MvW zich hieraan verbinden. Aandachtspunt blijft de financiering als gekozen wordt voor de volgorde van eerst een platform bouwen en daarna de verdere uitrol.
5. Gelet op de al bestaande 'infrastructuur' van SKG – denk aan werkprocessen, aanwezige financieringsdeskundigheid, brede kerkelijke inbedding, projectbeoordelingscapaciteit etc. en het belang dat de SKG-directie ziet in het werkzaam maken van kerkelijk vermogen, lijkt SKG de aangewezen partij om hier een leidende rol in te nemen. Dit vraagt verdere interne doordenking, uitwerking en besluitvorming binnen SKG
6. In veel gesprekken is opgemerkt dat het van belang is 'klein te beginnen' en 'het bestaande zoveel mogelijk gebruiken'. In het geheel van de Protestantse Kerk in Nederland is veel beschikbaar. Bijvoorbeeld alles wat de commissie Steunverlening doet, diverse fondsen die beschikbaar zijn en organisaties en initiatieven op allerlei gebieden. Als voor een van de drie 'platform-opties' wordt gekozen, is ons advies dat eerst wordt begonnen met enkele mensen uit de bestaande organisaties (Dienstenorganisatie, VKB, SKG, MvW, Federatie) te vragen in hun bestaande aanstelling ruimte te maken voor het leggen van contacten in het land met gemeenten in diverse classes.

Na verloop van tijd kan dan de globale opzet van het platform verder worden ingevuld en zou er gebouwd kunnen worden.

Met andere woorden, de structuren te implementeren naar gelang de groei van de activiteiten, maar deze (organisatie)structuren vooraf alvast wel te beschrijven en voor te bereiden. Een dergelijke beschrijving van (organisatie)structuren komt dan mogelijk 'massief' over, maar het is relevant voor de toekomstige ontwikkeling als de basis voor de structuren is uitgedacht en voorbereid.

Fondsen

De mogelijkheid van het opzetten van (regionale) fondsen is door diverse gesprekspartners genoemd. Positief zou kunnen zijn: lokale betrokkenheid, lokale kennis gebruiken, netwerk, versterking van de lokale gemeenschappen – ook kerkelijk. Anderzijds werd door mensen ook genoemd dat een dergelijk fonds juist afstand zou kunnen scheppen, het wordt onpersoonlijk.

Hoewel het idee op zich mogelijkheden biedt en waarschijnlijk hogere rendementen (hoger beleggingsrendement en lagere beleggingskosten) voor individuele gemeenten, merken wij op dat een dergelijke fondsstructuur veel vraagt op het gebied van governance, deskundigheid van mensen, aandacht voor administratie en verantwoording.

Voor de keuze en de beoordeling van projectvoorstellen zijn weer andere mensen nodig dan die verstand hebben van beleggen of administratie/verantwoording. Dergelijke deskundigheid moet waarschijnlijk worden ingekocht of via Bureau Steunverlening ingeschakeld.

Wij denken dat er te veel aandacht zal moeten gaan naar de governance en beheers aspecten waardoor de nadelen zwaarder wegen dan de voordelen.

Regionale samenwerking

Samenwerking tussen gemeenten binnen een bepaalde regio is een goede optie.

Samenwerking komt veelal tot stand als er een dringende reden en een specifiek thema is.

De uitdaging zal waarschijnlijk vooral liggen in het volhouden van een samenwerking.

Doordat mensen met elkaar in contact komen kunnen zij elkaar versterken in geloof, het voeren van geloofsgesprekken. Als mensen elkaar hierin vinden legt dit een basis voor samenwerking in praktische aangelegenheden.

De classisteams kunnen een stimulerende en begeleidende rol vervullen.

7 Aanzet en aandachtspunten voor het vervolg

Vanuit de veronderstelling dat besloten wordt één van de opties verder uit te werken, geven wij een aanzet voor implementatie en enkele aandachtspunten.

7.1 Aanzet voor implementatie

Voor de medewerkers van de organisaties die aan de slag gaan met de uitwerking geven wij de volgende suggesties.

Startpunt voor het vervolg is een verdiepte analyse van de situatie van gemeenten. Kies daarvoor een of twee classes (pilot) waarvan bekend is dat er gemeenten zijn met een moeilijke financiële positie en/of gemeenten met specifieke mogelijkheden.

In contact met dergelijke gemeenten kan worden nagegaan welke mogelijkheden er zijn qua beleidsontwikkeling. In deze fase is cruciaal dat het gesprek met kerkenraad en gemeente wordt gevoerd over de kern, waartoe deze gemeente kerk is.

Zoek contact met andere (naburige) gemeenten, organisaties zoals SKG, MvW, SKIN etc., en met creatieve mensen die op andere plaatsen ervaring hebben opgedaan met bijvoorbeeld vernieuwende ontwikkelingen of verandertrajecten in gemeenten.

Organiseer in de classis (regio) ontmoetingen van kerkenraadsleden/gemeenteleden van verschillende gemeenten rond het thema 'vermogen werkzaam/dienstbaar' maken. Het doel is zoeken naar mogelijkheden voor ondersteuning en/of samenwerking op basis van behoeften en mogelijkheden.

Registreer de wensen, behoeften en mogelijkheden zodat met die informatie kan worden nagegaan of en hoe een platform (in enige vorm) tot de mogelijkheden kan behoren en wat daarin opgenomen moet zijn.

7.2 Aandachtspunten

Een verandering in denken en handelen

Zoals opgemerkt in het hoofdstuk over 'vermogen', gaat vermogen wat ons betreft over meer dan alleen financieel vermogen. Dat kan aan gemeenten nieuwe mogelijkheden bieden en vraagt een andere manier van denken, kijken en handelen.

De te kiezen optie gaat over de 'vorm' – de (geestelijke) inhoud verdient veel aandacht ...

De 'opties' die wij in dit rapport noemen zijn zaken van de 'buitenkant', de vorm, de omgevingsfactoren. De ervaring leert dat, als je elkaar kunt vinden in de kern, de bron, de diepere motivatie waarom je iets wilt doen, het vinden van mogelijkheden, de vorm, een stuk soepeler verloopt.

Van cruciaal belang is, dat het in de implementatie veel aandacht is voor de geestelijke inhoud. De kern, de bedoeling van gemeente-zijn. Wij denken dat het onderzoeken van en spreken over de diepere motivatie en het verlangen om gemeente van Christus te zijn de basis is voor verdere stappen.

... evenals de 'stem van de praktijk' ...

Vanuit de gezamenlijk gedeelde visie over de kern van gemeente-zijn en gedachten over hoe een en ander vorm zou kunnen krijgen, is het nodig de 'stem van de praktijk' in te brengen. Het gaat om mensen vanuit bijv. de classis, andere gemeenten, andere disciplines. Zij kunnen hun kennis en ervaring inbrengen zodat een evenwichtige aanpak kan ontstaan.

... dat vraagt tijd en samenwerking vanuit verschillende perspectieven, ...

Gezien de complexiteit van het onderwerp, zowel in algemene zin als op het niveau van de specifieke gemeente, is het nodig diverse perspectieven te betrekken bij een uitwerking.

Zonder volledig te zijn kan gedacht worden aan de volgende perspectieven:

- Geestelijk / theologisch
- Mens- en bestuurskracht
- Veranderkundig
- Financieel
- Demografie (bijv. toekomstige leeftijdsopbouw van de gemeente)
- Relatie tot het grotere geheel (classis, classisteam)

Dat een zorgvuldige aanpak tijd vraagt behoeft geen nadere toelichting.

... educatie ...

Omdat 'dingen anders doen' over leren gaat, is educatie van groot belang. Ontwikkel op basis van inzichten en ervaringen in de eerste periode, van bijv. een jaar, rondom het thema 'vermogen dienstbaar/werkzaam' maken, educatie voor gemeente- en kerkenraadsleden. Hiermee krijgen zij zicht op de aspecten die samenhangen met het thema en wat nodig is om actie te ondernemen in de eigen situatie.

... en stelt eisen aan de competenties van professionals.

Veel van onze gesprekspartners wezen op het belang van 'klein te beginnen'. Zij merkten op dat de energie niet in eerste instantie moet uitgaan naar het bouwen van een platform maar naar het leggen van contacten met gemeenten en vandaaruit – gegeven een behoefte – verder te werken.

Qua veranderkundige competenties van de professionals die bijvoorbeeld bestaan uit: 'ontwikkelgerichtheid', 'analytisch', 'innoverend vermogen', 'creatief' en 'organisatie sensitiviteit'.

Bijlage I – Kernpunten uit de opdracht

1. Achtergrond en aanleiding

De Commissie Werkzaam Vermogen heeft in 2020 rapport uitgebracht aan de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland. Bespreking in de generale synode vond plaats in juni 2020. Het besluit luidde als volgt:

- 1. De indringende oproep, vervat in het rapport, aan gemeenten en diaconieën om hun vermogen werkzaam te maken ten dienste van de roeping van de kerk, te weten de woordverkondiging en dienst aan de samenleving, te onderschrijven.*
- 2. Het moderamen op te dragen het bestuur van de dienstenorganisatie te verzoeken deze oproep in het kader van het beleidsplan van de dienstenorganisatie uit te werken en hierover te rapporteren in hoofdlijnen aan de generale synode en voor wat betreft de uitwerking aan de kleine synode.*

In de visienota van de dienstenorganisatie 'Van U is de toekomst' is aan het onderwerp Vermogen Werkzaam maken aandacht geschonken. In het kader daarvan is een projectplan opgesteld, waarmee de uitvoering start van de opdracht van de synode.

Dit projectplan, 'Zet het vermogen aan het werk' d.d. 2 februari 2024, bevat een volledige beschrijving van het project.

Deze opdracht aan de kwartiermaker volgt uit het genoemde projectplan, waaruit wij de kernpunten hierna weergeven.

2. Context

De volgende elementen uit het projectplan zijn relevant voor de opdracht aan de kwartiermaker/projectleider.

Twee ontwikkelingen

Vanuit het werkveld spelen twee belangrijke ontwikkelingen mee die de urgentie van dit project verder onderstrepen:

- 1. Vanuit gemeenten en diaconieën die vermogen willen delen of aanvragen, is er de groeiende vraag hoe zij dit kunnen doen. Dit proces is nu niet duidelijk. Regelmatig faciliteren medewerkers van de dienstenorganisatie en samenwerkingspartners het nodige om dit toch mogelijk te maken. Maar lang niet iedereen vindt zo zijn weg via tussenpersonen. Dit maakt het proces van vermogen delen onnodig moeilijk.*
- 2. Vanuit de landelijke pioniersbeweging is een verandering ingezet om meer het 'samen kerk-zijn' te ontdekken. Landelijke financiële ondersteuning (zoals uit de Solidariteitskas) neemt af. Lokale initiatieven worden meer ondersteund en*

gestimuleerd om te zoeken naar alternatieve vormen van financiering, verbinding en gedeelde verantwoordelijkheid.

Bij uitstek beogen we een project van en voor lokale gemeenten. Het uiteindelijke doel is om gemeenten met elkaar in verbinding te brengen: gemeenten die vermogen, betrokkenheid en inzet 'werkzaam' willen maken én gemeenten die op zoek zijn naar vermogen en partners. Het mes snijdt op deze manier aan meerdere kanten. Hoe brengen we vraag en aanbod bij elkaar en hoe stimuleren we gemeenten om op zoek te gaan naar nieuwe vormen van lokaal kerk-zijn? En op welk niveau binnen de kerk kunnen we dit het beste lokaliseren en faciliteren (bovenlokaal, classicaal, landelijk)?

In een aantal situaties vinden gemeenten, diaconieën en anderen elkaar. Maar dit mogen geen 'toevalstreffers' meer zijn.

'Meer dan vermogen alleen'

Kortom, als we in dit projectverzoek praten over het delen van vermogen, gaat het over veel meer dan alleen financiële ondersteuning. Het doel is dat uiteenlopende vormen van lokaal-kerk zijn – voor en door de plaatselijke gemeente en diaconie – eenvoudiger van de grond komen binnen het mozaïek van kerkplekken. Wat vervolgens weer maakt dat de kerk in de breedte aanwezig blijft in de haarvaten van de samenleving.

(Bron: projectplan 'zet vermogen aan het werk')

3. Projectdoelstellingen en gewenste resultaten

Het projectplan verwoordt de projectdoelstelling als volgt:

'De doelstelling van het project is om gemeenten en diaconieën te stimuleren om onderlinge verbondenheid, steun en samenwerking op te zoeken en daarvoor het vermogen werkzaam te maken. Samen kunnen zij de beweging van landelijk naar lokaal kerk-zijn betekenis geven en toekomstgericht lokaal kerk-zijn vorm geven. Dit project wil deze doelstelling bereiken door het eenvoudiger te maken om vraag en aanbod bij elkaar te brengen voor de roeping van de kerk.'

(Bron: projectplan 'zet vermogen aan het werk')

Het projectplan beschrijft dat er tenminste twee fasen zullen zijn, het betreft

Fase 1 – Verkenning

Fase 2 – Implementatie van gekozen optie

Opdracht voor de projectleider

Gelet op hetgeen hiervoor is beschreven, is de opdrachtschrijving voor de projectleider als volgt.

Deze opdracht betreft alleen fase 1 en omvat de volgende elementen:

1. Breng in kaart welke opties er zijn om het vermogen op een passende manier in te zetten.
2. Maak de daarbij behorende 'duurzame financiering' (per optie) concreet.
3. Inventariseer het draagvlak voor de verschillende opties, inclusief de duurzame financiering.
4. Maak een analyse van de opties en maak voorstellen voor weging(sfactoren).
5. Zorg voor 'commitment' bij een zo groot mogelijk aantal betrokken gemeenten, diaconieën en relevante organisaties voor de mogelijke opties, leidend tot de voorkeur voor minimaal één optie.
6. Breng rapport uit aan de stuurgroep over de mogelijke optie(s), waarin de hierboven genoemde elementen (1 tot en met 5) zijn weergegeven. Het rapport kan aanbevelingen bevatten voor een (eventuele) vervolgfase. De kwartiermaker kan deze aanbevelingen ook separaat aan de stuurgroep rapporteren. Dit kan eventuele knelpunten betreffen terzake van kerkelijke financiële regelgeving die creatieve inzet van vermogen belemmeren.

Bijlage II – Gesprekspartners uit organisaties en kerkelijke gemeenten

Periode april – juli 2024

1. Jurjen de Groot en Wim Oosterom - directeur DO en voorzitter GCBB (2019 - 31 mei 2024)
2. Jakob Sijbersma - Hoofd Fondsenwerving DO
3. Emile Kop - Manager IT DO
4. Jonna van den Berge en Erik Verwoerd - DO
5. Wout Schonewille en Nico van Splunter - externe gemeente- en pioniers begeleiders
6. Bart de Jong - VKB en DO
7. Bert Holsappel en Frans Ritmeester - Protestantse Gemeente Utrecht
8. Rik Buddenberg en Lars Kramer - bestuursleden VKB
9. Johan ter Beek en Gertjan de Vink - Innovatieteam DO
10. René van de Kieft - MvW (v/h Maatschappij van Welstand)
11. Thijs Tromp - PThU, Hoogleraar Diaconaat
12. Hans de Waal - predikant Krommenie, bestuurslid Federatie van Diaconieën
13. Jos de Kleuver en André Boer - SKG
14. Arie Bijl - projectleider Duurzaam Luthers
15. Klaas van der Kamp en Riemer Praamsma - Classispredikanten
16. Madelon Grant en Eunice Anita - SKIN
17. Michaël Boon – IZB
18. Erik Vink – projectmedewerker bureau Steunverlening
19. Pim Boven – voorzitter College van Bestuur van de Theologische Universiteit Utrecht en gemeentelid Kruispuntgemeente Vathorst, Amersfoort.

Augustus 2024

Freek Stoevelaar en Rob Ammerlaan - WP Brothers (onderdeel van Social Brothers) Utrecht.

September 2024

- ds. Ellen Peersmann, Heleen Vrolijk, Theo Trox, ds. Heleen Maat (regiopredikant) - classisteam van de classis Groningen/Drenthe.
- Henk Heidekamp, Douwe Hollenga - secretaris en lid van het College van Kerkrentmeesters van de Protestantse Gemeente Damsterboord:
- Jos de Kleuver (SKG) en René van de Kieft (MvW).

Oktober 2024

- Nico van Lindenberg, Evert Polhoud, Harm Bleijenberg; Jacko van der Stege, Jim Rozenberg, Jan Overeem - Protestantse Gemeenten (Hervormd) Putten en Voorthuizen in een gezamenlijke ontmoeting:
- Tjeerd de Haan, Tjitze Schilstra, Cees Greidanus - Protestantse Gemeente (Geref.) Winsum en omstreken.
- Adde Klaas de Boer, Rommy Jorritsma, Jorrit Jorritsma - Protestantse Gemeente (Herv.) Spannum – Edens
- Jurgen Vroegh, Bettie Oosterhoff, Alette Algra - Protestantse Gemeente Tjalleberd – De Knipe

- Maarten van Duijn, Vincenza La Porta - Protestantse Kerk Amsterdam, penningmeester van de kerkenraad en directeur van het kerkelijk bureau.

December 2024

- Ben Tiggelaar, gedragswetenschapper.
- Esther Reinders, teamleider Begeleiding & Training binnen de dienstenorganisatie.

Bijlage III – Toelichting bij de kernpunten uit de gesprekken

Deze bijlage bevat de meer gedetailleerde toelichting op de kernpunten uit de gevoerde gesprekken.

Kernpunten uit de gesprekken met individuele personen

Thema: Handelen vanuit geloof, de geestelijke bron van de kerk

Onbekommerd spreken over God is wezenlijk voor de kerk, maar vaak ontbreekt het daaraan

Een aantal mensen wijst er in verschillende bewoordingen op dat er in gemeenten verlegenheid is om met elkaar en met mensen buiten de kerk over geestelijke zaken en God te spreken. Blijkbaar is het in deze tijd moeilijk om de juiste woorden te vinden om te uiten wat ons beweegt als christen, wat het voor ons betekent gemeente van Christus te zijn en wat wij als individu en gemeente ontvangen. Anderzijds, of misschien in lijn daarmee, werd de observatie gedeeld dat verschillen in geloofsopvattingen een niet te negeren element is. Het gaat op sommige plaatsen goed, maar in andere situaties is zichtbaar dat er bijvoorbeeld een 'liberalere' versus evangelicale stroming is - en de liberale gaat over 'het geld' en heeft meer macht. Het onderliggende thema is, dat wij als kerk en gemeenten de kans lopen dat wij druk zijn met het geld en wat daarbij komt kijken maar de hogere, geestelijke doelen van de kerk en gemeente uit het oog verliezen.

Is er vertrouwen op God als de gemeente het beleid bepaalt voor haar vermogen(s)?

Een vraag die aan de orde werd gesteld: leven wij als kerkelijke gemeenten uit 'angst' of vanuit vertrouwen op God als we denken over vermogen? Gods karakter is er een van overvloed en vrijgevigheid. Hoe geven wij dat vorm? Een aantal gesprekspartners merkt op dat een penningmeester wordt gewaardeerd als hij of zij aan het einde van de ambtstermijn hetzelfde of meer vermogen beschikbaar heeft dan aan het begin ervan. Het investeren van vermogen, eventueel interen op vermogen, door bestedingen aan kerkelijke en diaconale activiteiten lijkt dan ondergeschikt te zijn aan het instandhouden van vermogen.

Het is voor een gemeente belangrijk als de kerkenraad beleid ontwikkelt. Het verwoorden van het verlangen, de visie en missie van de gemeente gaat over de vraag hoe de lokale gemeente haar roeping en taak ziet. Dat gaat over haar rol in woordverkondiging, dienst aan de samenleving en rentmeesterschap.

Opgemerkt werd dat 'geloof en verstand' hand in hand moeten gaan, anders gezegd: de geestelijke en economische aspecten moeten in balans zijn.

Geven en ontvangen in gelijkwaardigheid en de betekenis van 'wederkerigheid'

Als het gaat over het geven van financiële bijdragen aan andere gemeenten, merken gesprekspartners op dat dit op basis van gelijkwaardigheid moet gebeuren. Het is dan belangrijk dat zowel de bijdragende als de ontvangende partij hun visie op hun roeping helder hebben. In de praktijk blijkt dat beide partijen dan een afgewogen keuze kunnen maken. Dat kan betekenen dat een gemeente ervoor kiest iets niet te ontvangen. Negatief geformuleerd, is er een risico op een bevoogdende houding vanuit een gevende partij. Ook dat komt in de praktijk voor.

Het begrip 'wederkerigheid' is vaak genoemd. Hiermee bedoelt men, dat de bijdragende gemeente in andere vorm iets terugkrijgt van de ontvangende gemeente. Er zijn voorbeelden genoemd van de gemeente Putten die een financiële bijdrage levert aan een pioniersplek in Rotterdam. Door bezoeken van jongeren in Rotterdam krijgen zij oog voor wat het is christen te zijn in een grote stad. De Kruispuntgemeente in Amersfoort leerde van de pionier in de Haagse Moerwijk. En zo zijn er meer voorbeelden genoemd.

Thema: Relaties en netwerken

Relaties zijn cruciaal als het gaat over zoeken naar ondersteuning of samenwerking

Gesteld dat er een platform ontwikkeld zou worden, kan dat ondersteunend zijn bij het leggen van de contacten en verbindingen. Direct daarna zullen de vragende en aanbiedende partij met elkaar persoonlijk contact willen hebben om te beoordelen of 'het past' zoals het op het eerste gezicht leek. Past het bij de bedoelingen van de gevende en ontvangende partijen? Het mag niet verwacht worden dat er zo maar bedragen worden bijgedragen zonder dat partijen nader met elkaar kennis hebben gemaakt. Het schriftelijk vastleggen van afspraken en verwachtingen vraagt om persoonlijk contact. Dat vraagt om deskundige professionals die deze afstemmingen goed kunnen begeleiden.

Steek veel energie in het samenbrengen van gemeenten in regionale verbanden

Op diverse plaatsen is er sprake van beperkte en/of afnemende mens- en bestuurskracht. Daarnaast kan het zijn dat gemeenten in een regio zich geplaatst zien voor vergelijkbare vraagstukken. Denk aan kerkgebouwen, grond, landerijen en dergelijke.

De ervaring van een aantal mensen is, dat het erg nuttig is als vertegenwoordigers van gemeenten in een bepaalde regio – niet per se gelijk aan een classis – samen komen en met elkaar dergelijke vraagstukken bespreken. In een noordelijke provincie wordt gewerkt aan het ontwikkelen van samenwerking rondom het gezamenlijk beroepen van een predikant en taken op administratief en beheersmatig vlak.

Richt de activiteiten op de lokale situaties – en voorkom een centralistische aanpak

In de Protestantse Kerk in Nederland zijn de lokale gemeenten en diaconieën zelfstandige (juridische) entiteiten. De (algemene) kerkenraad van een gemeente neemt, binnen haar verantwoordelijkheid, beslissingen over geestelijke en materiele zaken.

Diverse gesprekspartners geven aan dat als het gaat om vrij beschikbaar vermogen van kerken breder werkzaam te krijgen, voor wegen moet worden gekozen die aansluiten bij het lokaal kerkmodel. De focus moet blijven bij de lokale gemeenten. Er zullen wel zaken centraal geregeld moeten worden, maar dat moet tot een minimum beperkt blijven.

In marketing termen: bij voorkeur een 'pull'-strategie voor de uitwerking gebruiken. In een dergelijke 'strategie' of aanpak maken gemeenten keuzen op basis van hun intrinsieke motivatie voor bepaalde activiteiten of onderwerpen, die passen in hun beleidsvisie. Keuzen van gemeenten worden niet vanuit een centraal punt aangestuurd of voorgeschreven ('push').

Ontwikkel fondsen voor verschillende doelen, met name lokaal gericht

In een aantal gesprekken is de mogelijkheid van fondsvorming genoemd. Sommigen noemen zo iets een 'revolving fund', anderen 'een fonds'. De gedachte is dat een aantal gemeenten geld uit hun beschikbare vermogen bij elkaar brengt in een afzonderlijke 'entiteit'. Dat geld zou dan door deskundigen moeten worden belegd. Participerende gemeenten zouden een 'normrendement' ontvangen. Het fonds of de participanten besteden gerealiseerde resultaten boven dat 'normrendement' aan doelen die zij gezamenlijk kiezen. Als mogelijke bestedingen zijn onder meer genoemd:

- Voor 'creatieve kerkenwerkers' die zodoende een langduriger aanstelling kunnen krijgen. Onder meer in de pioniersplekken zijn er mensen actief die allerlei nieuwe ideeën hebben en uitwerken. In veel gevallen op basis van tijdelijke contracten. Deze mensen, die vaak juist nodig zijn in dergelijke omgevingen vertrekken als de financiering onzeker wordt;
- Voor gemeenten in de knel.
- Voor lokale activiteiten die het dorp of de wijk steunen.
- En met wat extra lef, moed en creativiteit voor: windparken, zonneparken, vastgoed gekoppeld aan zorg – genoemd werd: denk aan 'zorg, zaak & zingeving'. Laat ondernemende mensen meedenken in ontwikkelingen rondom kerkgebouwen.

Thema: organisatie aspecten

Het platform is een goed idee om vraag en aanbod transparant zichtbaar te maken

Het inrichten van een platform, bestaande uit mensen en een 'interactieve website', is nog steeds een goed idee. De mensen die het platform zouden moeten gaan bemensen zorgen voor communicatie, bekendheid, beoordelen van projecten, het platform actueel houden etc. Gecombineerd met de interactieve website zorgt dat ervoor dat vraag en aanbod van 'middelen, ideeën, capaciteit, geld etc.' op een transparante manier zichtbaar worden. Veel gesprekspartners geven aan dat het goed zou zijn als er zo iets is. Het zou het zoeken naar mogelijke aanwending van middelen gemakkelijk maken. Voor 'vragende' gemeenten betekent het dat de vraag breder bekend wordt, hetgeen meer mogelijkheden geeft tot het vinden van de juiste verbinding.

Zogenaemde 'toevalstreffers' worden voorkomen. Het leggen van verbindingen tussen vraag en aanbod hangt dan niet meer af van het contact dat een gemeente met iemand uit een organisatie heeft.

Begin eenvoudig en maak zoveel mogelijk gebruik van wat er al is, van bestaande structuren en organisaties

Enkele gesprekspartners suggereren dat het verstandig zou zijn 'Vermogen Werkzaam' niet als een afzonderlijk project of activiteit te positioneren. Het zou goed zijn als er enkele mensen aan de slag gaan en contacten met gemeenten/diaconieën leggen om te kijken wat zij nodig hebben of hoe vrij beschikbaar vermogen geïnvesteerd zou kunnen worden. Zodoende wordt in de loop van de tijd duidelijk hoe een platform eruit zou moeten zien. Volgens sommigen leert de ervaring dat zaken die vanuit waarden en principes zijn bedacht vervolgens vastlopen in de uitvoering. De kans daarop zou beperkt kunnen worden door 'klein te beginnen' en zoveel mogelijk gebruik te maken van wat al beschikbaar is.

Hierbij valt te denken aan de Commissie Steunverlening, ondersteund door het Bureau Steunverlening, binnen de Protestantse Kerk in Nederland. De commissie beoordeelt de voorstellen en besluit over de toekenning van geld uit de Solidariteitskas aan gemeenten voor tijdelijke ondersteuning.

Het bureau Steunverlening heeft zowel met MvW als met de SKG. Als het gaat over projectvoorstellen die bij de organisaties in voorgelegd voor het verkrijgen van bijdragen zou dit verder uitgebouwd kunnen worden, is de gedachte.

Daarnaast zijn er de Kerk in Actie-consulenten die veel contacten hebben met diaconieën in het land. Zij komen in aanraking met vraagstukken ten aanzien van het investeren van (diaconaal) vermogen. Wellicht kan er van hun kennis en kunde gebruik worden gemaakt.

Opgemerkt werd dat geen sprake mag zijn van een 'top-down' aanpak, aangestuurd of voorgeschreven vanuit de generale synode of andere landelijke organen.

Een goede kwaliteit van projectvoorstellen en projectrapportages is nodig voor beide partijen en helpt in de samenwerking

Het kunnen communiceren over een project begint met het opstellen van een goed projectvoorstel. De opsteller van een projectvoorstel laat zien dat er is nagedacht over het project, de doelstellingen, voortgang, betrokkenheid van de 'bijdragende partij(en), rapportage etc. etc. Een andere relevante factor is de kwaliteit van de (voortgangs)rapportages.

Aandacht voor de langere termijn, dus na de periode van ondersteuning, is vaak genoemd als een belangrijk aspect in de afwegingen van een bijdragende partij. Het is voor de ontvangende én bijdragende partij van belang om kwalitatief goede voorstellen te hebben omdat dat voor alle betrokken helderheid geeft. Allerlei afwegingen kunnen dan gemaakt worden, zoals 'willen wij hieraan bijdragen?' en 'wat hebben we nodig, met welk doel en hoe maken we dat zichtbaar?'.

Onafhankelijke en objectieve beoordeling van projectvoorstellen en de aanwending van vermogen is een cruciale voorwaarde in alle situaties. Het is cruciaal omdat zowel

de bijdragende als de ontvangende partij werkt met geld dat door anderen is gegeven.

Thema: kerk(rentmeester) en diaconie

Meer aandacht voor de huisvesting van migrantengemeenten kan leiden tot 'win-win' situaties

In Nederland wonen naar schatting 800.000 tot 1,2 miljoen migrantenchristenen. Deze mensen leven mee met ongeveer 1.000 à 1.200 migranten- c.q. internationale gemeenten¹⁵. Exacte getallen ontbreken, maar inschattingen vanuit verschillende invalshoeken over een langere periode, bevestigen dit beeld.¹⁶

Deze gemeenten, die zich met name in stedelijke gebieden bevinden, hebben behoefte aan ruimte voor hun vieringen en andere activiteiten.

Het zou mooi zijn als er 'matching' zou kunnen plaatsvinden met protestantse gemeenten die een kerkgebouw moeten afstoten. Er zijn uiteraard diverse aandachtspunten. Die gaan onder meer over het opstellen van projectplannen, en het organiseren van financiering. Anderzijds hoeft dit niet als een gegeven te worden beschouwd, er is ondersteuning bij dergelijke zaken mogelijk. De stichting SKIN kan hier als contactpunt optreden.

In sommige migrantenkerken leeft de behoefte om iets terug te doen voor de kerk in Nederland – 'wederkerigheid'. Dat roept de vraag op wat de Nederlandse kerken willen en kunnen leren van het kerkzijn van migrantengemeenten.

Een minder rigide scheiding tussen Kerk en Diaconie is wenselijk

Ten aanzien van de financiering van specifieke kerkelijke activiteiten door de diaconie, en omgekeerd, wordt overwegend aangegeven dat het onderscheid moet blijven bestaan maar minder rigide mag worden gevolgd. Belangrijk is dat er in een dergelijke situatie goede plannen zijn en goede verantwoording over de aanwending plaatsvindt.

Een praktisch voorbeeld zou kunnen zijn dat een diaconie voor diaconale activiteiten bepaalde ruimte huurt van het college van kerkrentmeesters en daar een commercieel tarief voor betaalt. Zodoende steunt de diaconie in feite de kerk. Als zij van een derde zou huren, zou een commercieel tarief moeten worden betaald.

Er is gewezen op een begrenzing waar rekening mee moet worden gehouden. De rol van een diaconie is 'helpen waar geen helper is'. Als een diaconie regulier pastoraal werk zou financieren, 'profiteren' de kerkleden daarvan in plaats van degenen voor wie de diaconie als eerste haar taak heeft.

¹⁵ <https://migrantenkerken.nl/Over-ons>, geraadpleegd op 27 september 2024.

¹⁶ Zie onder meer de informatie van het Sociaal Cultureel Planbureau, <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2018/12/19/christenen-in-nederland>, geraadpleegd op 27 september 2024

De Evangelisch Lutherse gemeenten hebben een eigen positie. De vraagstukken die daar nu aan de orde zijn, zijn dat waarschijnlijk later op meer plaatsen in de Protestantse Kerk.

In 2023 is het project 'Duurzaam Luthers' gestart. Het project heeft als doelstelling 'een scenario uit te werken om het bewaren en inbrengen van de Lutherse traditie ten behoeve van het geheel van de Protestantse Kerk te waarborgen.'

Een voortgangsverslag aan de synode, geagendeerd in november 2023¹⁷, benoemt enkele observaties en ontwikkelingen: beperkte onderlinge contacten, afnemende bestuurskracht, naar binnen gericht, onvoldoende aandacht voor financieel vooruitkijken.

Kernpunten uit de gesprekken met een classisteam en kerkenraadsleden uit enkele gemeenten

Thema: Handelen vanuit geloof, de geestelijke bron van de kerk

Oefenen in verwoorden van wat wij geloven verdient meer aandacht en tijd van voorgangers en gemeenteleden

Het beleidsplan 2023-2028 van de classis Groningen-Drenthe benoemt als een van de probleempunten 'toenemende verlegenheid gecombineerd met gebrek aan tijd om het gesprek over het eigen geloven als basis voor het gemeente-zijn te gebruiken.' In het beleidsplan geeft men aan initiatieven te ontplooien om het spreken over geloof te stimuleren.

Thema: relaties en netwerken

Relaties, relaties, relaties - Samenwerking ontstaat niet via een 'platform', dat heeft gerichte aandacht van mensen nodig. Met name kleinere gemeenten zien geen meerwaarde van een platform ...

Diverse gesprekspartners geven aan dat samenwerking ontstaat vanuit en door mensen die elkaar opzoeken naar aanleiding van een specifiek onderwerp. Dat zou dan met gemeenten kunnen zijn die 'in de buurt' liggen. Men verwacht niet dat een platform daarin zal kunnen faciliteren. Persoonlijke contacten of een zekere bekendheid met elkaar is van belang.

... maar voor inspiratie, informatie delen en halen is een platform/website wellicht nuttig.

Tegelijk geven gesprekspartners aan dat zij denken dat een platform nuttig kan zijn in het vinden en delen van informatie en ideeën. Het kan inspiratie geven als men ziet hoe andere gemeenten bepaalde vraagstukken aanpakken of met vergelijkbare zaken bezig zijn. Zo zouden contacten kunnen worden gelegd en zou kennis uitgewisseld kunnen worden.

Regionale fondsen opzetten kan, maar mogelijk te onpersoonlijk.

In enkele gesprekken werd als mogelijkheid het opzetten van regionale fondsen genoemd. Een dergelijk fonds zou specifieke regionale doelen kunnen steunen. Een belangrijk aspect is,

¹⁷ <https://protestantsekerk.nl/synodeagenda/generale-synode-november-2023/> - geraadpleegd op 8 oktober 2024.

dat het een regionaal karakter moet hebben, anders staat het te ver weg en wordt het onpersoonlijk.

Thema: organisatie aspecten

Gemeenten vullen 'Werkzaam vermogen' in doordat baten uit beleggingen de kerkelijke activiteiten voor een belangrijk deel financieren en door bij te dragen aan lokale activiteiten in de dorpen en de steden (Amsterdam en Groningen).

In de gesprekken werden diverse voorbeelden genoemd van activiteiten die de kerkelijke gemeente in hun dorp of directe omgeving steunt. Van het gebruik van grond en gebouwen door dorpelingen, kerkopenstelling, herdenken van overledenen uit het dorp tot steunen van laadpalen en deelauto's. De gemeente Damsterboord (net buiten Groningen) ondersteunt een naburige pioniersplek en draagt bij in een dak- en thuislozenproject in de stad Groningen. De Protestantse Kerk Amsterdam financiert onder meer enkele pioniersplekken en maakt in enkele van haar panden christelijke leefgemeenschappen mogelijk.

Het kritische punt in veel gemeenten is de personele bezetting, menskracht en bestuurskracht, niet het ontbreken van geld. Ondersteuning van en samenwerking met gemeenten zoekt men in de nabije omgeving.

Uit de gesprekken met kerkenraadsleden van enkele gemeenten blijkt dat onderlinge ondersteuning en samenwerking plaatsvindt. Die is gericht op gemeenten in de nabije omgeving. Het gaat met name om administratieve taken gezamenlijk op een plek uit te voeren ten behoeve van de deelnemende gemeenten of gezamenlijk het beroepingswerk in te vullen om (gezamenlijk) een predikant aan te stellen. Door de uitvoering van de administratieve taken te centraliseren kan men ervoor zorgen dat in de aangesloten dorpen de 'vier-plekken' blijven bestaan.

Bijlage IV – Schatting van de kosten van een platform en de organisatie

De gehanteerde veronderstellingen zijn als volgt:

- **Platform ontwikkeling:** Wij hebben op basis van een eerste voorlopige beschrijving van de functionaliteit van een IT-platform een kostenindicatie opgevraagd bij een leverancier. Het bedrag is voorzichtigheidshalve verdubbeld. Afschrijving in 4 jaar.
- **Personeelskosten:** De bezetting ontwikkelt zich van 1 fte in het eerste jaar tot 2 in het 4^e jaar. De gemiddelde kosten per fte zijn afgeleid uit de jaarrekening 2023 van de Protestantse Kerk en verhoogd tot € 85.000. Er is een jaarlijkse kostenstijging van 1%, resp. 2% gehanteerd.
- **Overige kosten:** De overige kosten zijn globaal geschat, waarbij kosten voor marketing en communicatie in de eerste twee jaar jaarlijks € 20.000 bedragen.

Model voor inschatting van de exploitatie kosten & cash flow van een platform met de bijbehorende organisatie

Bronnen:

- Platform - investering & jaarlijkse kosten: info van WPBrothers + aanpassingen door GFS (zie afzonderlijke tab)
- Personeelskosten: jaarrekening PKN 2023

		Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4
Investing, bouw IT Platform					
- kosten laag		58,000			
- kosten hoog		95,000			
Jaarlijkse kosten					
Afschrijving kosten Platform (afshr in 3 jaar)					
	3				
- kosten laag		9,667	19,333	19,333	9,667
- kosten hoog		15,833	31,667	31,667	15,833
Onderhoud Platform					
- kosten laag		5,000	5,000	5,000	5,000
- kosten hoog		8,000	8,000	8,000	8,000
Organisatie					
Personeelskosten					
- aantal FTE		1	1	1.5	2
- kosten FTE (PKN '23: 83K/fte)		85,000			
- kostenstijging		0%	1%	2%	2%
		85,000	85,850	87,567	89,318
Totaal personeelskosten		85,000	85,850	131,351	178,637
Marketing / Comm		20,000	20,000	15,000	15,000
Bureaunkosten		5,000	7,500	10,000	12,500
Bestuur & Governance		2,000	2,500	3,000	3,000
Onvoorzien		3,000	3,000	3,000	3,000
Totaal overige kosten		30,000	33,000	31,000	33,500
Totaal kosten Laag		129,667	143,183	186,684	226,803
Totaal kosten Hoog		138,833	158,517	202,017	235,970

Cash flow prognose

Funding exploitatie (Scenario hoog)		Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4
Partij 1	25%	34,708	39,629	50,504	58,993
Partij 2	25%	34,708	39,629	50,504	58,993
Partij 3	25%	34,708	39,629	50,504	58,993
		104,125	118,888	151,513	176,978
<u>Te financieren uit transacties:</u>		34,708	39,629	50,504	58,993
Benodigde transactie waarde bij inhouding:		1%	3,470,833	3,962,917	5,050,429
		2%	1,735,417	1,981,458	2,525,215
		5%	694,167	792,583	1,010,086
					1,179,850

Cash Flow prognose		Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4
Investering (scenario Hoog)		95,000	-	-	-
Out of pocket kosten		123,000	126,850	170,351	220,137
		218,000	126,850	170,351	220,137
<u>Bijdragen van</u>		J1			
Partij 1 (jaar 1: 33.3%, daarna 25%)	33.3%	72,594	31,713	42,588	55,034
Partij 2 (jaar 1: 33.3%, daarna 25%)	33.3%	72,594	31,713	42,588	55,034
Partij 3 (jaar 1: 33.3%, daarna 25%)	33.3%	72,594	31,713	42,588	55,034
		217,782	95,138	127,763	165,103
<u>Bijdragen uit transacties</u>		34,708	39,629	50,504	58,993
Totaal netto cash flow		34,490	7,917	7,917	3,958
Cash positie	217,782	34,490	42,407	50,324	54,282

Resultatenrekening - prognose		Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4
Baten					
Founding partners		123,000	95,138	127,763	165,103
Gebruikers / 'gevers'		34,708	39,629	50,504	58,993
		157,708	134,767	178,267	224,095
Lasten					
Afschrijving		15,833	31,667	31,667	15,833
Onderhoud platform		8,000	8,000	8,000	8,000
Personeel		85,000	85,850	131,351	178,637
Overige kosten		30,000	33,000	31,000	33,500
		138,833	158,517	202,017	235,970
Resultaat		18,875	(23,750)	(23,750)	(11,875)
<i>EBITDA</i>		<i>34,708</i>	<i>7,917</i>	<i>7,917</i>	<i>3,958</i>

Bijlage V - Visie document GCBB en vergelijking vrij beschikbaar vermogen

Visie document GCBB, geraadpleegd op 02/09/2024 van website: protestantsekerk.nl;
<https://protestantsekerk.nl/verdieping/inzicht-in-het-vermogen-is-onderdeel-van-gezond-financieel-beleid/>

Tekst uit het visiedocument GCBB:

- *Goed inzicht in het vermogen*

Daarbij is de eerste vraag: wat is de omvang van het vermogen? Aangezien het vermogen het saldo is van de bezittingen (activa) minus de schulden en verplichtingen, begint het inzicht in het vermogen met een goede waardering van activa, schulden en verplichtingen. De richtlijn begroting en verslaggeving geeft daar een goed richtsnoer voor. Om dit inzicht te vergroten schrijft deze richtlijn voor om naast de beleggingen in effecten ook de vastgoedbeleggingen op actuele waarde te waarderen. Dit geeft het beste inzicht in het totale vermogen en vormt de basis om goede beslissingen te nemen omtrent de besteding van het vermogen. Het is ook een voorwaarde om inzicht te krijgen of de gemeente/diaconie aan de ANBI-voorschriften in het kader van het bestedingscriterium voldoet.

Voor de verplichtingen geldt onder meer dat de gemeente/diaconie over een meerjarig onderhoudsplan moet beschikken om inzicht te hebben in de verplichtingen qua onderhoud. Gemeenten/diaconieën met een begraafplaats moeten goed inzicht hebben in de post 'vooruit ontvangen gelden' en in de post 'voorziening graven'. De bovengenoemde waardering van activa en passiva is gebaseerd op de continuïteit van de gemeente/diaconie. Alleen als de continuïteit niet meer is geborgd kunnen andere waarderingen aan de orde komen.

De tweede vraag is: wat is de functie van het vermogen en wat betekent dit voor de opbouw van het vermogen?

- *De eerste functie van het vermogen is het opvangen van tegenvallers, het fungeren als een buffer.*
- *De tweede functie is het financieren van activa die essentieel zijn voor het functioneren van de gemeente. Dit zijn in ieder geval de kerkgebouwen, maar ook kerkelijke centra zijn vaak essentieel voor het kerkelijk leven.*
- *Een derde functie kan zijn het leveren van vruchten om het werk van de kerk mogelijk te maken. De verkondiging van het evangelie en de dienst aan de samenleving.*
- *Ten slotte zijn er posten in het eigen vermogen die door derden zijn geschonken met een specifiek doel. Dit deel van het vermogen noemen we fondsen, en die moeten besteed worden aan het doel waarvoor ze zijn gegeven. Ze worden daarom apart verantwoord in het vermogen.*

Op basis van de functies van het vermogen is het van belang beleid te formuleren wat een gemeente met het vermogen kan en wil. De volgende opbouw is hierbij

behulpzaam en wordt ook gehanteerd bij de toetsing van de ANBI-regelgeving rond het bestedingscriterium.

...

2. Continuïteitsreserve

Het gaat hier om het bepalen van een buffer om tegenvallers te kunnen opvangen. Enerzijds het risico dat de baten ineens geheel of gedeeltelijk wegvallen, anderzijds de lasten die doorlopen als dit het geval is. De post levend geld valt bijvoorbeeld weg (bij een schandaal) terwijl de lasten van pastoraat en kosten gebouwen doorlopen. Tevens is de termijn waarop kosten doorlopen van belang. Bij een diaconie gaat het om de lasten van een diaconaal medewerker of vastgelegde toezeggingen aan derden. In theorie zou elke gemeente/diaconie op basis van een risicoanalyse de omvang van de continuïteitsreserve moeten bepalen, maar dat is vanwege het werken met vrijwilligers wellicht een brug te ver. In de goededoelensector is lang gewerkt met een factor 1 à 1,5 van de vaste operationele lasten (onderdeel A van de staat van baten en lasten). Ook de Belastingdienst (ANBI) vindt dit aanvaardbaar (maar heeft nog een definitief standpunt toegezegd).

4. Vrij besteedbaar vermogen

Dit is het deel van het vermogen dat overblijft als van het totale vermogen de posten 1 t/m 3 zijn bepaald. Hierbij passen wel twee belangrijke kanttekeningen.

a. Het is een kwestie van beleid om te bepalen waarvoor het vermogen wordt ingezet. Bij een diaconie kan het beleid erop gericht zijn om het vermogen in stand te houden en uit de opbrengsten van het vermogen (beleggingen) goede doelen te steunen. Er is dan pas sprake van te besteden vermogen als het vermogen boven het 'in stand te houden vermogen' uitkomt. Het verdient aanbeveling om periodiek dat in stand te houden vermogen te bekijken. Bij een krimpende kerk kan dat vermogen wellicht beter naar beneden worden bijgesteld.

b. Uit de meerjarenraming kan blijken dat er in de komende jaren tekorten ontstaan. Indien het beleid erop gericht is om bijvoorbeeld een predikantsplaats in stand te houden en daar een deel van het vermogen voor in te zetten, dan is het goed beleid om daar een bestemmingsreserve voor te vormen. Voor de omvang van een dergelijke bestemmingsreserve is er dan geen sprake meer van vrij besteedbaar vermogen. De verplichting jegens de predikant is er. Dat wil niet zeggen dat alle bestemmingsreserves van het vrij besteedbaar vermogen afgetrokken mogen worden. Er moet sprake zijn van een reële bestedingsverwachting in de toekomst.

Actualisering naar 2022

Het GCBB heeft ons de getotaliseerde jaarcijfers van 2022 en 2021 van de balansen en resultatenrekeningen van gemeenten en diaconieën beschikbaar gesteld. Dit zijn financiële gegevens die gemeenten en diaconieën in FRIS hebben vastgelegd.

Deze cijfers zijn gebruikt zonder dat wij een verdere of diepere analyse hebben uitgevoerd. Wij hebben geen aanpassingen op de aangeleverde cijfers aangebracht.

Wij hebben dezelfde berekeningswijze gevolgd als in het rapport Werkzaam Vermogen. De geactualiseerde schatting geeft het volgende beeld, vergeleken met de benadering voor de 2018 cijfers. De financiële gegevens over 2021 geven nagenoeg dezelfde bedragen als voor 2022 en zijn daarom niet weergegeven in het volgende overzicht.

Bedragen in € 1 mln.

	2022			2018 *)		
	Totaal	Kerk	Diaconie	Totaal	Kerk	Diaconie
Totaal vermogen	3,775	2,752	1,023	1,960	1,500	460
Af: kerkelijke activa	964	949	15	510	500	10
Af: Continuïteitsreserve	427	354	73	380	340	40
Vrij beschikbaar	2,384	1,449	935	1,170	660	510

*) NB in 2018 had iets meer dan 50% van de gemeenten en diaconieën hun financiële gegevens aangeleverd in FRIS. Voor het rapport Werkzaam Vermogen 2020 is er toen van uitgegaan dat het totaal beschikbaar vermogen tweemaal het bedrag van de ingeleverde gegevens zou zijn.

De berekening van vrij beschikbaar vermogen volgens de richtlijnen van het GCBB in vergelijking met de door de Commissie Werkzaam Vermogen gemaakte berekening geeft het volgende beeld.

	2022 Kerk	Diaconie	Totaal	2021 Kerk	Diaconie	Totaal
Vergelijking met 'vrije buffer' in GCBB calc						
Benadering cf Werkzaam Vermogen 2019/20	1,448,536,431	934,995,124	2,383,531,555	1,482,011,285	921,012,111	2,403,023,395
Berekening vrije buffer vlgs GCBB	1,485,925,727	885,487,037	2,371,412,764	1,467,509,596	864,231,741	2,331,741,337
Verschil	(37,389,296)	49,508,087	12,118,791	14,501,688	56,780,370	71,282,058
Verschil in %	-2.58%	5.30%	0.51%	0.98%	6.16%	2.97%

De verschillen zitten met name in het al dan niet meenemen van de bestemmingsreserves en de berekening van de continuïteitsreserve. De verschillen tussen beide benaderingen zijn beperkt van relatieve omvang. Daarom kan redelijk betrouwbaar worden gesteld dat het totale vrij beschikbare vermogen tenminste € 2,3 miljard bedraagt.

Bijlage VI - Fondsen in de Protestantse Kerk in Nederland, volgens website PKN, d.d. 16/09/2024

- Solidariteitskas
 - o Subsidie voor toekomstgerichte gemeenten (projecten t.b.v toekomstgerichte activiteiten)
 - o Hulp bij gemeentevernieuwing
 - o Samenwerking
 - o Etc.
- Fonds Kerk in Wereld, max. € 15.000 per project.
- Solidariteitskas, Commissie 'Bewaren en Inbrengen Lutherse Traditie'; max. € 1.500 per project.
- Studieondersteuning toekomstige predikanten
- Stichting Steunfonds voor protestantisme in het Zuiden (van Nederland)
- Paksy Houtmanfonds, ondersteuning voor mensen met migratie achtergrond die theologie willen studeren.